

DE
JURE REGNI
APUD SCOTOS,
DIALOGUS.

AUCTORE
GEORGIO BUCHANANO,
SCOTO.

GLASGUA E:

In Aedibus ROBERTI URIE, MDCCCL.

GEORGIUS BUCHANANUS

J A C O B O VI.

S C O T O R U M R E G I

S. P. D.

SCRIPSERAM, ante annos complures, cum apud nos res turbulentissimae essent, Dialogum de Regum Scotorum jure: in quo, ab incunabulis ipsis (ut ita dicam) quod jus, quaeve potestas sit Regibus et civibus inter se, explicare sum conatus. Is liber cum pro tempore profuisse nonnikil sit visus, ut occluderet ora quibusdam, qui clamoribus importunis magis, qui tum erat, rerum statum insectarentur, quam quid rectum esset ad rationis normam exigere; rebus tamen paullo tranquillioribus, ipse quoque arma deposita concordiae publicae libens con-

*secravi. Nuper autem cum in eam disputati-
onem inter schedas repertam incidissem, ac
visus essem in ea multa videre, quae aetati
tuae (in ea praesertim rerum humanarum
parte collocatae) essent necessaria, eam pu-
blicandam censui, ut et mei in te studii es-
set testis, et tui erga cives officii te admo-
neret. Multa autem mihi faciunt fidem,
hunc meum conatum non inanem fore: in
primis aetas nondum pravis opinionibus cor-
rupta, et supra aetatem indoles, ad praecla-
rissima quaeque capeffenda sponte properans,
et non modo praeceptoribus, sed omnibus
recte monentibus, in obtemperando facilitas,
et in rebus examinandis iudicium et soler-
tia: quo in genere nullius apud te magno-
pere pollet auctoritas, nisi probabili ratione
confirmetur. Video etiam, te, naturae quo-
dam instinctu, ab adulatione, quae et ty-
rannidis est nutricula, et legitimi regni gra-
vissima*

vissima pestis, adeo abhorrere, ut soloecismos et barbarissimos aulicos, non minus oderis, quam, qui sibi omnis elegantiae censores videntur, eos ament et affectent, et, velut sermonis condimenta, passim Majestates, Dominationes, Illustritates, et si qua alia magis sunt putida, aspergant. Ab hoc te errore quanquam et naturae bonitas, et institutio rectorum, in praesentia vindicent, tamen nonnihil subvereri cogor, ne blanda vitiorum altrix, prava consuetudo, animum adhuc tenellum in pejorem partem detorqueat; praesertim cum non ignorem, quam reliqui nostri sensus facile sese praebeant seducendos. Hunc igitur ad te, non modo monitorem, sed etiam flagitatorem importunum, ac interim impudentem, misi: qui, in hoc flexu aetatis, trans adulationis scopulos te comitetur: nec moneat modo, sed in via semel inita contineat, et, si quid deflexe-

vi.

ris, reprehendat et retrahat. Cui si parueris, tibi tuisque in praesentia tranquillitatem, et in futurum sempiternam comparabis gloriam. Vale. Sterlini, Anno salutis humanae M. D. LXXIX. die decimo Januarii.

DE

D E

J U R E R E G N I

A P U D S C O T O S,

D I A L O G U S.

Personae

G. BUCHANANUS, THOMAS MAETELLANUS.

CUM nuper e Galliis THOMAS MAETELLANUS rediisset, eumque diligenter de statu rerum Gallicarum percontatus essem, coepi, pro meo in illum amore, hortari, ut in curriculo ad gloriam instituto perseveraret, spemque optimam de progressu studiorum suorum conciperet. Nam si ego, mediocri ingenio, re familiari prope nulla, seculo inerudito, ita

8 DE JURE REGNI

ita tamen cum temporum iniquitate conflixerim, ut aliquid praestitisse videar; certe quibus, feliciore seculo natis, aetas, opes, ingenium, abunde suppetunt, hi neque labore ab honesto instituto deterreri deberent, neque tot adminiculis adjuti, desperare possunt. Pergerent igitur, pro virili, rem literariam illustrare, ac se suosque cives memoriae posteritatis commendare. Quod si paullulum conniterentur, fore, ut eam opinionem ex animis hominum tollerent, in frigidis orbis regionibus a literis, humanitate, omnique ingenii cultu, homines tantum abesse, quantum a sole abessent. Nam, ut Afris et Aegyptiis, aliisque plerisque nationibus, celeriores animi motus, acrimoniamque majorem ingenii, natura indulserit, nullam tamen gentem ita prorsus damnavit, ut ad virtutem et gloriam aditum ei praecluserit.

Hic,

Hic, cum ille de se (qui est ejus pudor) modice, de me vero magis amanter quam vere, locutus esset; eo tandem sermonis cursus nos pertraxit, ut, ubi ille me de perturbato patriae statu rogasset, et ego ei, quantum commodum mihi pro tempore videbatur, respondiissem, coeperim invicem eum rogare, quaenam vel Gallorum, vel aliarum, quas in Galliis convenisset, gentium, de rebus nostris esset opinio. Non enim dubitabam, quin ipsa rerum novitas (ut solet) omnibus esset occasionem et materiam sermonum datura.

Quorsum (inquit ille) id ex me petis? Nam, cum et rei gestae ordinem teneas, nec ignores, quid maxima pars hominum loquatur, omnes propemodum sentiant; facile conjicere potes, ex animi tui conscientia, quae sit, vel saltem debeat esse, omnium opinio.

B. At

B. At enim, quanto longius exterae nationes absunt, eoque minores causas irae, odii, amoris, aliarumque perturbationum, habent, quae animum a vero deflectere possunt, tanto plerumque et sincerius judicant, et liberius quid sentiant eloquuntur; eadem illa loquendi et conferendi cogitationes libertas multa eruit obscura, impedita explicat, dubia confirmat, et improbis os occludere, et infirmiores docere, potest.

M. Visne tecum ingenue loquar?

B. Quidni?

M. Quanquam vehementer efferebar cupiditate videndi, ex longinquo intervallo, patriam, parentes, propinquos et amicos, nihil tamen aequè hoc desiderium inflammabat, atque voces imperitae multitudinis. Et si enim vel consuetudine me confirmatum, vel praeceptis doctissimorum hominum, existimaram: tamen, cum in rem praesentem
ventum

ventum est, nescio quomodo animi mei mollitiem celare non potui. Nam, cum foedum illud facinus, non adeo pridem hic editum, omnes uno ore detestarentur, auctorque incertus esset, vulgus, quod impetu magis fertur, quam consilio regitur, paucorum culpam in omnes conferebat: et privati maleficii commune odium adeo in totam gentem redundabat, ut qui etiam a suspicione erant remotissimi, sceleris alieni infamia conflagrarent. Igitur, dum haec velut calumniae procella conquiesceret, libenter in hunc portum confugi: in quo tamen vereor, ne in scopulum impegerim.

B. Quamobrem vero?

M. Quia recentis criminis atrocitas animos omnium, jamdudum accensos, adeo inflammatura mihi videtur, ut nullus jam de censione locus superfit. Qui enim non imperitorum modo, sed eorum, qui sibi
plus

plus sapere videntur, impetum sustinere potero? qui non innoxii adolescentis in caede crudelitate inaudita nos contentos fuisse clamentabunt, nisi in foeminas (cui sexui etiam, captis urbibus, hostes parcent) novum immanitatis ederemus exemplum? A quo vero facinore dignitas ulla, aut majestas, eos deterrebit, qui in reges ita saeviant? aut quem misericordiae locum relinquent, quos neque sexus imbecillitas, nec aetatis innocentia, represserit? Jus, mos, leges, respectus imperii, reverentia legitimi magistratus, quem post haec vel retinebunt pudore, vel coercebunt metu, ubi summi imperii vis infimorum patet ludibrio? ubi, sublato aequi, iniqui, turpis, honesti, discrimine, publico prope consensu, in immanem degeneratur barbariem? Haec, et his atrociora, scio, me, cum in Gallias rediero, auditurum: occlu-

sis interim omnium auribus, nec defensionem nec satisfactionem admissuris.

B. At ego te facile hoc timore, nostramque gentem falso crimine, liberabo. Nam, si prioris atrocitatem sceleris tantopere execrantur, qui convenit, severitatem in eo vindicando reprehendere? Aut, si Reginam in ordinem redigi moleste serunt, prius est necesse ut probent. Igitur, tu elige, utrum e duobus atrox videri velis. Nam utrumque nec illi, nec tu, (modo vobis constare velitis) aut laudare, aut vituperare, potestis.

M. Ego vero caedem Regis utique abominor et detestor: gaudeoque ejus invidiam a publica conscientia remotam, et in paucorum improbitatem esse collatum. Hoc vero posterius facinus neque omnino vituperare, nec laudare possum. Nam, quod scelus, ab omni hominum memoria maxi-

B

me

me nefarium, consilio et industria eruerint, sceleratus bello et armis persequantur, facinus praeclarum et memorabile mihi videtur. Quod autem summum magistratum in ordinem redegerint, nomen Regium, quod magnum atque sanctum semper apud omnes gentes fuit, contemserint, nescio quomodo accepturae sint omnes Europae nationes, illaeque in primis, quae sub imperio Regio vivunt. Me certe, quanquam non ignorem quid ex adverso praetendatur, vel facinoris magnitudo, vel novitas, vehementer movet, eoque etiam magis, quod ex auctoribus ejus nonnulli mecum arcta consuetudine sunt conjuncti.

B. Jam propemodum videor videre, quid non tam te fortasse commoveat, quam istos alienae virtutis iniquos judices, quibus satisfaciendum existimas. Eorum ego tria potissimum genera statuo, qui manus istam
injectionem

injectionem sint vehementer exagitaturi. Unum genus est perniciosissimum. In eo sunt tyrannicarum libidinum administri, qui nihil non justum et honestum sibi credunt, in quo Regibus gratificari queant: quique non ex sua quamque rem vi, sed dominorum libidine, metiuntur. Hi sese alienae cupiditate adeo addixerunt, ut nullum sibi, neque dicendi, neque faciendi, libertatem reliquerint. Ex hac secta proderunt, qui adolescentem innoxium, nullis inimiciarum causis, sed lucri, honoris, aulicaeque potentiae, spe, libidini alienae crudelissime mactaverunt. Isti autem, cum Reginae vicem se dolere simulant, non illius ingemiscunt miseriis, sed suae securitati prospectum volunt, praemiumque sceleratissimi facinoris, quantum spe devorarunt, aegre sibi de faucibus ereptum ferunt. Hoc igitur genus hominum, non tam oratione,

quam legum severitate et vi armorum, reor castigandum. Alii toti rerum suarum sunt. Hi, homines alioqui minime mali, non publica (quod videre volunt) injuria, sed damnis anguntur domesticis, ideoque mihi magis egere videntur consolatione, quam vel rationum vel legum remediis. Reliqua est imperita multitudo, quae omnia nova miratur, plurima reprehendit, neque quicquam rectum putat, nisi quod ipsa aut facit, aut fieri videt. Quantum enim a consuetudine majorum receditur, tantum a justo et aequo recedi putat. Hi, quia non malitia et invidia, neque respectu ullo rerum suarum ducuntur, fere doceri et de errore se deduci patiuntur, ac plerumque, vi rationum convicti sese dedunt: quod in causa religionis saepenumero his temporibus experimur, et superioribus sumus experti: nec fere quisquam

— *adeo ferus est, qui non mitescere possit,
Si modo culturae patientem commodet aurem.*

M. Istud

M. Istud certe verissimum esse non semel sumus experti.

B. Ut igitur cum hac multitudine agas, si clamosissimum et importunissimum quemque roges, quid de supplicio Caligulae, Neronis, aut Domitiani, sentiat, neminem eorum tam addictum Regio nomini fore puto, ut non jure poenas eos luisse fateatur.

M. Fortasse verum dicis. Sed iidem confestim clamitabunt, eos non de Tyrannorum suppliciis queri, sed justorum Regum indignas calamitates iniquo animo ferre.

B. Videsne igitur, quam facile multitudo placari possit?

M. Nondum, nisi tu quid aliud dicas.

B. At paucis faxo intelligas. Vulgus, ut ais, Tyrannorum caedem probat; erga Regum adversam fortunam commovetur. Nonne igitur, si intelligat plane, quod sit inter Tyrannum et Regem discrimen, posse

fieri existimas, ut in plerisque sententiam suam mutet?

M. Istud si omnes faterentur, Tyrannos jure occidi, magnus ad reliqua aditus nobis esset patefactus. Sed video quosdam, nec spernendae quidem auctoritatis viros, qui, cum legitimos Reges legum poenis subjiciant, tamen sacrosanctos esse velint Tyrannos: praepostero certe, nisi fallor, judicio: sed tamen pro eorum imperio, quamlibet immoderato et intolerabili, tanquam pro aris et focis, depugnare sunt parati.

B. Ego quoque in complures, nec semel quidem, incidi, qui istud ipsum pertinaciter defendant: sed recte an secus, commodius alio loco expendemus. Interea, si vis, hoc nobis sit positum, ea lege, ut, nisi posterius satis confirmatum tibi videatur, tuo arbitrio id ipsum retractare liceat.

M. Ista quidem lege non repugno.

B. Pu-

. Pugnantia igitur haec duo statuemus,
Regem et Tyrannum esse.

M. Statuamus.

B. Qui originem ergo, causasque Re-
gum creandorum, quaeque sint Regum
in populos, populorum in Reges, officia
explicaverit, nonne, ex adverso quae ad na-
turam Tyranni pertinent, propemodum ex-
plicuisse tibi videbitur?

M. Ita arbitror.

B. Et imagine utriusque proposita, non-
ne vulgus etiam intellecturum putas, quod-
nam sit suum erga utrumque officium?

M. Verisimile est.

B. Contra vero, in rebus dissimillimis,
quae sub eodem genere continentur, simili-
tudines quaedam inesse possunt, quae im-
prudentes facile queant in errorem indu-
cere?

M. Possunt procul dubio: in eoque po-
tissimum

tissimum genere, ubi, qui deterior est, praestantioris personam facile assumit, nihilque magis studet, quam ut imperitis imponat.

B. Habesne aliquam in animo descriptam Regis et Tyranni imaginem? Nam, si habes, magno labore me levabis.

M. Ego profecto, utriusque quam habeam in animo imaginem, facile possem explicare: sed vereor, ea ne sit impolita et informis. Itaque, ne, dum tu me refutes, longior instituat oratio, malo audire, quid tu sentias, qui et aetate et rerum usu prior es; nec aliorum modo sententias teneas, sed ipse etiam multorum et mores et urbes videris.

B. Ego vero id faciam, ac libens, neque tam meam, quam veterum sententiam, explicabo; quo major sit auctoritas orationi, ut quae non temporis causa conficta sit, sed ex eorum opinionibus excepta, qui,

qui, cum extra praesentem controversiam fuerint, non minus diserte, quam breviter suum iudicium protulerunt, sine odio, sine favore, aut invidia, quorum causae procul ab illis aberant: eorumque potissimum sententiis utar, non qui in umbris et otio consenuerunt, sed qui domi forisque in civitatibus bene constitutis virtute et consilio flourerunt. Sed, priusquam eos proferam testes, pauca ex te exquirere volo, ut, cum in rebus quibusdam, nec iis exiguis, consenserimus, non sit mihi necesse de cursu instituto digredi, et in perspicuis, et prope notis, vel explicandis, vel confirmandis, immorari.

M. Ita faciendum censeo: ac, si quid vis roga.

B. Putasne, tempus quoddam fuisse, cum homines in tuguriis atque etiam antris habitarent; ac, sine legibus, sine certis sedibus,

bus, palantes vagarentur? congregarenturque, prout vel animi libido ferebat, vel commoditas aliqua utilitasque communis eos conciliabat?

M. Ego vero istud credo, cum sit et ordini naturae consentaneum, et omnibus prope omnium gentium historiis testificatum. Ejus vitae, rudis et incultae, Trojanis etiam temporibus, in Sicilia, describit imaginem Homerus:

*Nec fora conciliis fervent, nec iudice: tantum
Antra colunt umbrosa: altis in montibus aedes
Quisque suas regit, uxorem natosque; nec ulli
In commune vacat socias extendere curas.*

Eisdem etiam temporibus, Italia nihilo cultior fuisse dicitur, ut, ex fertilissimis prope totius orbis regionibus, facile sit conjecturam facere, quanta tum solitudo, et vastitas in ceterioribus fuerit.

B. Utrum vero existimas naturae magis

gis consentaneum, vitamne illam vagam
et solitariam, an concilia coetusque homi-
num concordēs?

M. Coetus hominum procul dubio: quos

—*ipsa utilitas, justī prope mater et aequi,*

primum congregavit, ac jussit

Communi dare signa tuba, defendier iisdem

Turribus, atque una portarum clave teneri.

B. Quid? tu utilitatem primam ac sum-
mam conciliatricem hominum fuisse arbi-
traris?

M. Quidni? qui hominum causa homi-
nes fuisse generatos audierim ex hominibus
doctissimis.

B. Magnum profecto videtur quibusdam
utilitas habere vim, ad societatem publicam
humani generis et constituendam et conti-
nendam. Sed est, nisi fallor, congregando-
rum hominum causa longe antiquior, et
communitatis eorum inter ipsos multo pri-
us

us et sanctius vinculum. Alioqui, si commodi sui privatim quisque velit habere rationem, vide, ne illa ipsa utilitas solveret potius, quam conjungeret humanam societatem.

M. Fortasse istud verum sit. Sed, quae sit altera illa communionis hominum origo, audire cupio.

B. Ea est quaedam naturae vis, non hominibus modo, sed mansuetioribus etiam aliorum animantium indita, ut, si etiam absint utilitatis illa blandimenta, tamen cum sui generis animantibus libenter congregentur. At de caeteris in praesentia nihil attinet disputare: homini certe a natura hanc vim tam videmus alte impressam, ut, si quis omnibus eis rebus abundet, quae vel ad incolumitatem tuendam, vel ad voluptatem et animorum oblectationem comparatae sunt, sine hominum commercio vitam sibi infua-

insuavem sit existimaturus. Quin et illi ipsi, qui cupiditate scientiae, et studio veri investigandi, se a turba removerunt, et in secretos abdiderunt recessus, neque perpetuam animi contentionem fere diutius potuerunt: nec, si quando eam remisissent, in solitudine se continere poterant: sed illa ipsa secreta sua studia libenter proferebant: et, velut in communem utilitatem elaborassent, in medium conferebant sui laboris fructum. Quod si quis est, qui omnino solitudine capiatur, coetusque hominum fugiat ac devitet, id magis animi morbo, quam vi naturae, fieri existimo: qualem Timonem Atheniensem accepimus, et Corinthium Bellerophontem;

*Qui miser Elaeis errabat solus in oris,
Ipse suum cor edens, hominum vestigia vitans.*

M. Non admodum hic abs te dissentio. Sed unum est abs te hic positum naturae no-

C

men,

men, quod et ego saepe magis consuetudine loquendi usurpo, quam intelligo; et ab aliis ita varie et in tam multas res accommodatur, ut plerumque dubitem, ad quam potissimum eam referam.

B. Ego profecto nihil aliud in praesentia intelligi volo, quam lucem animis nostris divinitus infusam. Nam, cum Deus

*Sanctius hoc animal, mentisque capacius altae,
— et quod dominari in caetera posset,*

formavit; non modo corpori ejus oculos dedit, quibus ducibus, adversa quae essent suae conditioni, fugeret; quae commoda, sequeretur: sed animo etiam velut lumen quoddam praetulit, quo turpia ab honestis fecerneret. Hanc vim alii naturam, alii naturae legem, vocant. Ego profecto divinam existimo: planeque illud habeo persuasum, quod

Nunquam aliud natura, aliud sapientia dicat.

Ejus

Ejus porro legis velut compendium, quod totam paucis complecteretur, Deus nobis tradidit, “ Ut ipsam, scilicet, ex animo diligerimus, ac proximos velut nos ipsos.” Hujus legis omnes sacrorum voluminum libri, qui ad mores formandos pertinent, nihil aliud quam explicationem continent.

M. Igitur humanae societatis non tu oratorem aliquem aut jureconsultum, qui homines dispersos colligeret, sed ipsum Deum, auctorem putas.

B. Ita profecto est: ac, juxta Ciceronis sententiam, “ Nihil quidem, quod in terris fiat, principi illi Deo, qui hunc mundum regit, acceptius puto, quam coetus hominum jure sociatos, quae civitates appellantur.” Harum civitatum partes similiter inter se junctas esse volunt, atque cuncta corporis nostri membra inter se cohaerent, mutuisque constare officiis, et in

commune elaborare pericula communitè propellere, utilitates prospicere, eisque communicandis omnium inter se benevolentiam devincire.

M. Igitur non utilitatem tu, sed legem illam divinam, ab initio rerum nobis insitam, conveniendi in unum coetum multo augustiorem et diviniorem causam statuis.

B. Non quidem illam, ut justì et æquimatem, ut quidam voluerunt, sed potius ancillam, et civitatis bene constitutae e custodibus unam.

M. Hic quoque facile tibi assentior.

B. Jam, velut in corporibus nostris, ut quae inter se pugnantibus constant principiis, morbi, hoc est, perturbationes, et intestini quidam existunt tumultus; similiter in his majoribus corporibus, id est, civitatibus, fieri necesse est, ut quae ex diversis, et quodammodo pugnantibus, hominum

minum generibus, ordinibus, conditionibus, naturisque, coeant, et eorum etiam hominum, qui non

Iidem eadem possunt horam durare probantes :

brevi certe eas dissolvi et interire necesse est, nisi adhibeatur velut medicus perturbationum sedator, qui, temperamento aequabili et salubri, infirmiores partes fomentis confirmet, redundantes humores compescat, et ita singulis membris consulat, ut neque partes imbecilliores inopia alimenti tabescant, neque validiores plus aequo luxurient.

M. Ita plane necesse est.

B. Qui in corpore civili hoc praestabit, quo nomine eum appellabimus?

M. De nomine non sum admodum sollicitus. Quocunque enim censeatur, virum praestantissimum, ac plane Deo simillimum, eum judico, qua in re sapientia majorum multum prospexisse mihi videtur, qui rem

per se pulcherrimam nomine etiam splendidissimo decorarunt. Regem enim, opinor, intelligis, cujus vocabuli ea vis est, ut rem quidem per se maximam et excellentissimam, pene oculis cernendam subjiciat.

B. Recte sentis, ea enim voce Deum compellamus. Nullam enim aliud habemus augustius vocabulum, quo naturae illius excellentis declaremus praestantiam; neque convenientius, quo paternam erga nos curam et studium significemus. Quid alia colligam, quae ad munus Regis significandum transferimus: qualia sunt, Pater Aeneas, Agamemnon populorum Pastor; item Dux, Princeps, Gubernator? Quibus omnibus ea significatio subest, ut ostendant, Reges non sibi, sed populo, creatos esse. Jam, quod de nomine satis inter nos convenit, si videtur, de officio differamus, iisdem quibus ingressi sumus insistentes vestigiis.

M. Qui-

M. Quibus tandem?

B. Meministi quid nuper dictum sit? civitatem corpori nostro persimilem videri, motus civiles morbis, medico Regem? Si igitur officium medici quale sit intellexerimus, non longe, opinor, aberimus ab officio Regis.

M. Fieri potest, nam caetera, quae tu enumerasti, persimilia, ac pene germana, mihi sunt visa.

B. Noli exspectare ut minima quaeque hic excutiam: Neque enim temporis angustia id patitur, nec ipsa res exigit. Sed, si in summa haec inter se conveniant, caetera facile tibi subicies.

M. Tu vero perge, ut facis.

B. Scopus etiam idem videtur utrique propositus.

M. Quinam?

B. Corporis (cui adhibentur curando) incolumitas.

M. In-

M. Intellego. Alter enim humanum, alter civile corpus incolume in suo statu tueri, quatenus rei natura fert, et morbo affectum ad justam valetudinem reducere, debet.

B. Recte intelligis. Duplex enim est utriusque officium: alterum in tuenda valetudine bona, alterum in restituenda, si morbo fuerit labefactata.

M. Assentior.

B. Utrunque enim morbi sunt similes.

M. Ita videtur.

B. Nam et sua quaedam nocet utrique redundantia rerum noxiarum, et necessariorum inopia. Et utrumque corpus prope pari ratione curatur: nempe, vel extenuatum nutricando, et leniter fovendo, vel plenum et redundans supervacuorum egestione levando, et moderatis laboribus exercendo.

M. Ita

M. Ita est. Sed hoc interesse videtur, quod in altero humores, in altero mores, ad justam quandam temperiem sunt reducendi.

B. Rem tenes. Civilis enim corporis, velut et naturalis, suum quoddam est temperamentum: quam rectissime, opinor, Justitiam appellabimus. Ea enim est, quae singulis prospicit partibus, et curat ut in officio constent. Ea, interim sanguinis missione, interim noxiorum exilio, velut egestione, redundantia egerit; interim animos demissos et meticulosos excitat, et diffidentes consolatur; et ad illam, quam dixi, temperiem totum corpus reducit, reductumque commodis laboribus exercet, et, certo laboris et otii praescripto temperamento, restitutam valetudinem, quoad ejus fieri potest, conservat.

M. Caetera tibi facile assentior, nisi quod
civilis

civilis corporis temperamentum in justitia collocas: cum vel ipso nomine et professione temperantia has partes sibi vindicare jure suo videatur.

B. Nihil admodum referre puto, utri hunc honorem deferas. Nam, cum omnes virtutes, quarum vis in actione cernitur, in mediocritate quadam et aequabilitate sint positae, ita quodammodo inter se connexae sunt et cohaerent, ut unum omnibus officium esse videatur, id est, cupiditatum moderatio. Ea quocunque in genere versatur, non admodum refert utro nomine voces: quanquam illa moderatio, quae in rebus communibus, et hominum inter se commerciis, posita est, commodissime mihi nomine Justitiae intelligi posse videatur.

M. Hic tibi facillime assentior.

B. In Rege autem creando, hoc opinor veteres fuisse sequutos, ut, si quis inter ci-
ves

ves esset singulari praestantia, reliquosque omnes aequitate et prudentia antecellere videretur, ut in apum alvearibus fieri traditur, regnum ad eum ultro deferrebant.

M. Credibile est ita factum.

B. Quid si nemo unus, qualem diximus, in civitate inveniretur?

M. Jure illo naturae, cujus ante meminimus, par imperium in partes usurpare non potest, nec debet: natura enim justum opinor, ut, inter eos, qui caetera sunt pares, imperandi et parendi etiam vices sint pares.

B. Quid si populus, annuae ambitionis taedio, unum aliquem non plane omnibus virtutibus Regiis praeditum, sed vel nobilitate, vel divitiis, vel rebus bello gestis, insignem, Regem velit eligere? nonne et hunc optimo jure existimabimus Regem?

M. Optimo. Populo enim jus est, ut imperium, cui velit, deferat.

B. Quid

B. Quid si hominem acutum, non tamen eximia artis peritia praeditum, adhibeamus ad morborum curationem? huncne statim medicum, ubi ab universis fuerit electus, arbitrabimur?

M. Minime. Doctrina enim, et multarum artium experientia, non suffragiis, fit medicus.

B. Quid in caeteris artibus artifices?

M. Eandem rationem esse omnium reor.

B. Regnandine aliquam artem esse putas?

M. Quidni?

B. Potesne rationem reddere; cur ita credas?

M. Videor mihi posse. Nempe quae in aliis artibus reddi solet.

B. Quam dicis?

M. Omnium enim artium ab experientia profecta sunt initia. Nam, cum plerique temere ac nulla ratione multa aggredirentur,

rentur, alii autem, propter exercitationem et consuetudinem, eadem illa callidius facerent, animadversis utrinque eventis, et perpensis eventorum causis, homines acuti praeceptorum quendam ordinem digesserunt, eamque descriptionem Artem appellarunt.

B. Potest ergo, simili animadversione, ars aliqua Regia describi, ut medicinae.

M. Opinor posse.

B. Quibus ex praeceptis ea constabit?

M. Non habeo in promptu dicere.

B. Quid si ex aliarum artium collatione id investigemus?

M. Quo pacto?

B. Hoc pacto. Grammaticorum quaedam sunt praecepta, et medicinae, et agriculturae.

M. Intelligo.

B. Nonne praecepta illa grammaticorum

D

et

et medicorum, artes ac leges etiam appellabimus? et ita in caeteris?

M. Ita prorsus videtur.

B. Quid civiles leges? Regiae artis praecepta quaedam tibi videntur?

M. Videntur.

B. Has igitur tenere decet eum qui Rex censeretur.

M. Ita videtur.

B. Quid qui non tenet? etiam si populus eum regnare jusserit, Regem eum appellandum censes?

M. Hic facis ut haeream. Nam, si consentire cum superiore oratione velim, populi suffragia non magis Regem, quam alium quemvis artificem, facere possunt.

B. Quid hic agendum censes? Nam, nisi Regem suffragiis electum habeamus, vereor ne legitimum ullum habituri simus.

M. Ego quoque idem istud vereor.

B. Visne

B. Visne igitur, quod in artium comparatione postremo nobis positum est, diligentius excutiamus?

M. Fiat, siquidem tibi ita videtur.

B. Praecepta artificum nonne in singulis artibus leges vocavimus?

M. Factum.

B. At vereor ne satis circumspecte id a nobis sit factum.

M. Quamobrem?

B. Quia absurdum videretur, qui artem quamlibet teneret, eum tamen artificem non esse.

M. Absurdum.

B. Sed, qui quod artis officium est praestet, eum artificem existimabimus, siue id sponte naturae, siue perpetua constantique ratione et facultate quadam faciat.

M. Ita reor.

B. Qui hanc igitur recte quidvis facien-

di vel rationem vel prudentiam teneat, eum artificem appellabimus, modo exercitatione facultatem comparaverit.

M. Rectius quam illum alterum, qui nuda praecepta absque usu et exercitatione habeat.

B. Praecepta igitur illa non existimabimus artem esse?

M. Minime: sed artis quandam similitudinem, aut verius umbram.

B. Quae est ergo facultas illa civitatum gubernatrix, quam civilem sive artem, sive scientiam, vocabimus?

M. Prudentiam mihi velle dicere videris: ex quo velut fonte, leges omnes, si modo societati hominum conservandae sint utiles, proficisci ac derivari oportet.

B. Rem attigisti. Haec igitur si summa et perfecta in quopiam esset, tum natura, non suffragiis, Regem esse diceremus; liberamque

beramque rerum omnium potestatem ei traderemus: sin talem non reperiamus, qui proxime ad illam excellentem naturae praestantiam accesserit, similitudinem quandam in eo veri Regis amplexi, etiam Regem appellabimus.

M. Appellemus, si ita videtur.

B. Et quoniam adversus animi affectiones, quae possunt, et plerumque solent, avertere a vero, ne satis firmus sit, timeamus, legem ei, velut collegam, aut potius moderatricem libidinum, adjiciemus.

M. Non censēs igitur rerum omnium arbitrium penes Regem esse debere?

B. Minime. Nam eum non solum Regem, sed etiam hominem esse memini, multa per ignorantiam errantem, multa sponte peccantem, multa prope invitum; quippe animal ad omnem favoris et odii auram facile mutabile. Quod vitium na-

turae magistratus augere etiam solet: adeo ut hic potissimum sententiam illam ex comedia veram esse comperiam, “ Omnes “ licentia deteriores fieri.” Quamobrem legem ei adjungendam censuerunt homines prudentissimi, quae vel ignoranti viam ostendat, vel aberrantem in viam reducat. Ex his, opinor, intelligis, ὥς ἐν τέλει, quodnam ego veri Regis officium esse rear.

M. De causa creandorum Regum, de nomine, deque officio, plane mihi satisficisti. Neque tamen, si quid adjicere velis, repugnabo. Etsi vero animus ad ea, quae restare videntur, properat, unum tamen, quod in tota oratione tua nonnihil offende-
bat, non puto silentio praetereundum: quod, videlicet subiniquis Regibus mihi videaris. Idque ipsum etiam antea de te frequenter eram suspicatus; cum te Respublicas anti-
quas,

quas, Venetorumque civitatem, adeo profuse laudantem saepe audivissem.

B. Non tu recte hic de me sentiebas: neque enim ego apud Romanos, Massilienses, Venetos, et si qui alii fuerunt, apud quos potentiora fuerint legum, quam hominum imperia, tam suspicio diversam civitatis administrandae rationem, quam aequitatem: neque multum referre puto, Rex, Dux, Imperator, an Consul, vocetur, qui praesit, modo illud teneatur, eum aequitatis tuendae causa in magistratu esse collocatum. Imperium enim modo sit legitimum, non est quod de nomine ejus contendamus. Nam et quem nos Venetorum Ducem vocamus, is nihil aliud est, quam Rex legitimus; et Consules primi non modo Regum insignia, sed imperium etiam retinuerunt. Id modo intererat, quod non unus, sed duo praeerant, (quod etiam in perpetuis Lacedaemoni-

daemoniorum Regibus fieri solitum non ignoras) qui non in perpetuum, sed in annum, creabantur. Illud igitur, quod initio diximus, tenere semper oportet, Reges primum tuendae aequitati fuisse constitutos. Id illi si tenere potuissent, imperium, quale acceperant, tenere perpetuo potuissent, hoc est, liberum et legibus solutum. Sed (ut humana sunt omnia) statu rerum in pejus prolabente, quod publicae utilitatis causa fuerat constitutum imperium, in superbam dominationem vertit. Nam, cum libido Regum pro legibus esset, hominesque, in potestate infinita et immoderata collocati, sibi non temperarent, sed multa gratiae, multa odiis, multa privatis commoditatibus, indulgerent, Regum insolentia legum fecit desiderium. Leges igitur hac de causa inventae sunt a populis, Regesque coacti, non sua in judiciis licentia, sed, quod populus
in

in se dedisset, jure uti. Multis enim edocti erant experimentis, melius libertatem legibus, quam Regibus credi: cum alteri multis de causis a vero deflecti possent, alterae, adversus preces et minas furdae, unum et perpetuum tenorem servarent. Regibus igitur, caetera liberis, hic unus imperio modus est praefinitus, ut suas actiones et orationem ad legum praescripta conformarent; et praemia poenasque, maxima societatis continendae vincula, ex earum sanctionibus dividerent. Denique, quemadmodum ait summus administrandae Reipublicae magister, ut “ Rex, esset lex loquens, “ lex, Rex mutus.”

M. Statim ab initio ita Reges laudaveras, ut eorum majestatem prope augustam et sacrosanctam faceres. Nunc vero, velut poenitentia revocatus, nescio quibus angustiis eos concludis, et in legum prope dicam, ergastula

gastula coniectis ne liberam quidem orationem permittis. Me autem ex magna spe dejecisti: sperabam enim fore, ut “rem” (juxta clarissimum historiae auctorem) “inter Deos hominesque pulcherrimam,” vel tua sponte, vel a me admonitus, in orationis cursu, in suum splendorem restitueres: quam tu omnibus ornamentis spoliata in ordinem redegisti; et qui primus in orbe terrarum fuit magistratus, eum, angustis circumseptum cancellis, prope contemtibilem, nulli certe sano reddidisti optandum. Quis enim sanae mentis non in mediocri fortuna subsistere privatus malit, quam in perpetuis molestiis, aliorum intentus negotiis, suae rei negligens, totum vitae cursum ad alienas rationes componere? Quod si ista regnandi ubique proposita sit conditio, vereor ne major penuria Regum sit futura, quam in prima nostrae religionis infantia fuerit

Episco-

Episcoporum. Nec miror, si ad hanc formulam spectentur Reges, olim e pascuis et ab aratro petitos, qui preclarum istum honorem acciperent.

B. Vide, quaeso, quanto in errore ver-
seris, qui, non fruendae iustitiae, sed vo-
luptatis causa, Reges a populis et nationi-
bus expetitos putes: neque honori locum
esse existimes, ubi divitiae et voluptates non
affluent. Qua in re quantum eorum am-
plitudini detrahas, cogita. Id quo facilius
intelligas, confer mihi aliquem ex iis, quos
tu videris, Regem, velut puellarem puppam
vestitum, et ad inanem pompam, magno
cum fastu, ingenti turba stipatum, produci,
cujus tu similitudinem, in eo, quem descri-
bimus Rege, desideras: confer, inquam,
istorum aliquem cum eis qui olim clari
fuerunt, quorum etiam nunc vivit vigetque
et ad posteros celebratur memoria. Illi pro-
fecto

fecto tales fuerunt, qualem ego modo designavi. Audistine unquam fando Macedonem illum Philippum, cum vetulae; “ Ut
 “ suam causam audiret,” roganti respondisset, “ Sibi non esse otium;” illaque subjecisset, “ Igitur ne sis Rex:” audistine, inquam, ab anu paupercula, Regem, tot bellorum victorem, tot gentium dominatorem, sui admonitum officii, paruisse; et quod Regum esset munus agnovisse? Confer igitur hunc Philippum, cum Regibus non modo maximis, qui nunc in Europa sunt, sed cum omni vetustatis memoria; nullum profecto comperies prudentia, fortitudine, laborum patientia, parem; paucos magnitudine ditionis aequales. Agesilaum, Leonidam, caeterosque Lacedaemoniorum Reges, si enumerem, (at quantos viros!) obsoleta videbor exempla proferre. Unum tamen Lacacnae puellae dictum silentio praeterire

non

non possum: ea est Gorgo Cleomedis filia. Haec, cum videret servum hospiti Asiatico foccos detrahentem, accurrens ad patrem, exclamavit, "Pater, hospes manus non habet." Quo ex puellae dicto de toto Laconica disciplina, Regumque domestica consuetudine, facile judicare potes. At, qui ex hac rustica, sed virili, disciplina prodierunt, haec qualiacunque sunt pepererunt; ex ista vero Asiatica, qui maxima regna, per manus a maioribus tradita, per luxuriam et ignaviam amiserunt. Et, ut veteres omittam, talis fuit non adeo pridem apud Gallaecos Pelagius, qui in Hispania Saracenorum opes primus labefactavit, apud hunc quamvis

———ignemque, laremque

Et pecus, et dominos communis clauderet umbra:

adeo tamen Hispanos Reges ejus non pudet, ut in maxima gloria ponant, quod ab eo sint oriundi. Sed cum hic locus longiorem

E

postulet

postulet disputationem, unde sumus digressi redeamus. Nam quod tibi sum pollicitus, ostendere quamprimum cupio, non a me confictam fuisse hanc regnandi formulam, sed clarissimis omnis memoriae viris idem visum fuisse: breviterque, unde haec hauserim, fontes commonstrabo. Libri sunt M. Tullii Ciceronis omnium consensu laudatissimi, qui “ De officiis” inscribuntur: horum e secundo libro * haec ad verbum sunt. “ Mihi quidem non apud Me-
“ dos solum, ut ait Herodotus, sed etiam
“ apud majores nostros, justitiae fruendae
“ caussa videntur olim bene morati Reges
“ constituti. Nam cum premeretur inops
“ multitudo ab iis, qui majores opes habebant,
“ ad unum aliquem confugiebant
“ virtute praestantem, qui cum prohiberet
“ injuria tenuiores, aequitate constituenda
“ summos cum infimis pari jure retinebat.

Eadem-

* Cap. 12.

“ Eademque constituendarum legum fuit
 “ caussa, quae Regum. Jus enim semper
 “ quaesitum est aequabile, neque enim a-
 “ liter esset jus. Id si ab uno justo et bono
 “ viro consequerentur, eo erant contenti:
 “ cum id minus contingeret, leges sunt in-
 “ ventae, quae cum omnibus semper una
 “ atque eadem voce loquerentur. Ergo
 “ hoc quidem perspicuum est, eos ad im-
 “ perandum deligi solitos, quorum de ju-
 “ stitia magna esset opinio multitudinis:
 “ Adjuncto vero ut iidem etiam prudentes
 “ haberentur, nihil erat quod homines his
 “ auctoribus non posse consequi se arbitra-
 “ rentur.” Vides ex his verbis, opinor,
 quam et Regum et legum expetendarum
 Cicero causam fuisse existimet. Possem hic
 testem et adstipulatorem laudare Xenophon-
 tem, non minus rebus bello gestis, quam
 Philosophiae studio, nobilem, nisi eum tam

familiarem tibi esse scirem, ut ejus omnes sententias notas habeas. Platonem vero et Aristotelem, etsi non ignoro quanti eos facias, in praesentia omitto. Malo enim e mediis rerum actionibus homines illustres, quam e gymnasiorum umbris, arcessere in subsidium. Stoicum vero Regem, qualis a Seneca in Thyeste describitur, multo minus sum arbitratus tibi a me producendum: non tam quod illa veri Regis imago perfecta non sit, quam quod illud Principis boni exemplar magis animo informari, quam aliquando sperari, posset. Sed et, ne in iis, quos produxi, calumniae locus esset, non e solitudine Scytharum Reges proposui, qui vel suos distringerent equos, vel aliud operis, quod multo magis a nostris moribus abhorreret facerent; sed e media Graecia, et qui, illis ipsis temporibus, quibus omnibus honestis artibus Graeci fuerunt florentissimi,

mi, aut maximis nationibus, aut bene moratis praeerant civitatibus; et ita profuerunt, ut et vivi apud suos in maximo fuerint honore, et mortui posteris praeclarum sui memoriam reliquerint.

M. Hic ego, si postules quid sentiam, vix audeo fateri tibi vel meam inconstantiam, vel timiditatem, vel si quo alio nomine tibi libeat id vitium appellare. Nam quoties ista, quae a te modo recitata sunt, apud historiae praestantissimos lego scriptores, vel a sapientissimis hominibus, quorum auctoritatem non ausim defugere, laudari audio, et ab omnibus bonis probari, non modo vera, recta, sincera, sed etiam fortia et splendida mihi videntur. Rursus, quoties oculos ad nostri temporis munditias et elegantiam refero, antiquitas illa sancta et sobria, sed horrida tamen, et nondum satis expolita, fuisse videtur. Sed haec fortasse

alias per otium: nunc vero, siquidem videtur, quod instituisti perge prosequi.

B. Visne igitur ut breviter quae dicta sunt colligamus? Ita maxime intelligemus, quid sit praeteritum: et si quid temere sit concessum, facillime retractabimus.

M. Maxime.

B. Primum igitur convenit inter nos, homines a natura ad societatem et vitae communionem esse factos.

M. Convenit.

B. Ejus quoque societatis custodem Regem electum, virum summa virtute praestantem.

M. Ita est.

B. Et, velut hominum inter ipsos discordiae necessitatem Regis creandi attulerunt, ita regum in subditos injuriae in causa fuerunt, ut leges desideraremus.

M. Fateor.

B. Leges

B. Leges igitur specimen artis Regiae, ut praecepta medicinae artis medicae, censuimus.

M. Sic est.

B. Tutius autem esse (quoniam in neutro singularem et exactam suae artis periti-
am posuimus) ut uterque ex artis illis prae-
scriptis, quam temere, curet, videtur.

M. Tutius certe.

B. Artis autem medicae praecepta non unius generis visa sunt.

M. Quo pacto?

B. Quaedam enim sunt tuendae valetu-
dinis, alia instaurandae.

M. Recte.

B. Quid Regiae artis?

M. Totidem, opinor, sunt genera.

B. Proximum ergo videtur, ut confide-
remus illud. Putesne medicos omnes mor-
bos et eorum remedia ita exacte tenere pos-
se,

se, ut nihil praeterea ad eorum curationem requiri posset?

M. Minime. Nam et multa morborum genera nova omnibus fere seculis suppululant: et nova item singulorum remedia, singulis prope annis, aut hominum industria reperiuntur, aut e regionibus longinquis apportantur.

B. Quid civitatum leges?

M. Eadem certe videtur earum ratio.

B. Igitur nec omnes morbos medici, nec civitatum Reges, ex artium suarum, quae scripta quidem traduntur, praeceptis, vel vitare vel sanare possunt.

M. Non posse arbitror.

B. Quid si igitur vestigemus, quibus de rebus leges in civitatibus sanciri possint; quae vero legibus comprehendendi non possint?

M. Operae pretium faciemus.

B. Permultae et permagnae mihi res videntur,

dentur, quae nullis legibus contineri quaeant: primum omnia, quae in deliberationem futuri temporis cadunt.

M. Omnia.

B. Deinde multa praeterita: qualia sunt ea, in quibus veritas conjecturis quaeritur, testibus confirmatur, aut tormentis exprimitur.

M. Scilicet.

B. In his igitur quaestionibus explicandis quae erunt Regis partes?

M. Non longo hic opus esse video sermone, cum Reges, in iis, quae in provisione futuri temporis posita sunt, adeo sibi non arrogant summam potestatem, ut ultro prudentiores in consilium sibi advocent.

B. Quid in his, quae conjecturis colliguntur, testibus convincuntur? qualia sunt caedis, adulterii, veneficii crimina?

M. Ista caussidicorum ingeniis excutuntur

tur, eruuntur solertia, eaque fere judicum sententiis permitti video.

B. Et recte fortasse: nam, si Rex privatas singulorum civium causas audire velit, quando ei vacabit de bello, de pace, de iis negotiis, quae Reipublicae incolumitatem continent et conservant, cogitare? denique quando licebit nihil agere?

M. Nec ego rerum omnium cognitionem ad unum Regem velim deferri: neque, si deferatur, unus omnibus omnium causis sufficere poterit. Itaque placet mihi mag-nopere consilium illud, non minus sapiens quam necessarium, quod Mosi socer dedit, de onere judicandi in multos partiendo: de quo non dicam pluribus, quando historia omnibus est nota.

B. Sed et hi iudices, opinor, ex legum praescripto jus dicent.

M. Dicent profecto. Sed, ut video, pau-

ca

ca sunt de quibus legibus caveri possit, prae-
ut illa sunt, de quibus non possit.

B. Accedit alia res non minoris difficul-
tatis, quod nec ea omnia, de quibus leges
rogantur, praescriptionibus certis contineri
possunt.

M. Quo pacto?

B. Jurisprudentes, qui plurimum suae
arti tribuunt, quique se justitiae sacerdotes
haberi volunt, negotiorum tantam esse mul-
titudinem confitentur, ut prope infinita vi-
deri possit: quotidieque in civitatibus nova
flagitia, velut ulcerum genera, provenire a-
junt. Quid hic aget legum lator, qui leges
ad praesentia et praeterita accommodat?

M. Non multum, nisi divinus quispi-
am sit.

B. Accedit et alia, nec ea parva, quae-
dam difficultas, quod, in tanta conditionis
humanae inconstantia, nihil ulla fere ars in
universum

universum stabile et firmum praecipere potest.

M. Nihil verius.

B. Tutius igitur videtur esse, et perito medico de salute aegrotantis, et Regi de statu civitatis, credi. Nam et medicus, praeter artis praescriptum infirmum vel consentientem, vel interim invitum, saepe sanabit: et Rex novam, et tamen utilem legem, civibus aut persuasis, aut etiam invitis, imponere potest.

M. Non video quid vetet.

B. Haec autem uterque cum facit, num tibi videtur praeter legem quisque suam facere?

M. Mihi quidem ex arte uterque. Nam ante posuimus, non illam, quae praeceptis constat, artem esse, sed vim animo comprehensam; qua, in materia pertractanda, quae artibus est subiecta, artifex uti solet.

Illud

Illud autem (siquidem ex animo loqueris) gaudeo, te veritatis ipsius velut interdicto coactum, ut Regem, unde vi dejectus erat, eo restitueres.

B. Mane: nondum omnia audisti. Est enim in legum imperio aliud incommodum. Lex enim, quasi pertinax et imperitus quispiam officii exactor, nihil rectum putat, nisi quod ipsa jubet: apud Regem vero infirmitatis et temeritatis est excusatio, et veniae in errore deprehenso locus. Lex furda, inhumana, inexorabilis est. Adolescens lubricum aetatis caussatur, mulier infirmitatem sexus, alius paupertatem, ebrietatem, amicitiam. Quid ad haec lex? “ I, licitor, “ colliga manus, caput obnubito, verbera- “ to, arbori infelici suspendito.” Non ignoras autem quam sit periculosum, in tanta hominum fragilitate, in sola innocentia spem salutis habere collocatam.

M. Rem procul dubio periculi plenam narras.

B. Haec certe quoties in mentem veniunt, quosdam nonnihil commoveri video.

M. Nonnihil, mihi narras?

B. Itaque, ~~et~~ quae supra nobis posita sunt diligentius meum expendo, vereor ne in hac parte medici et Regis collatio satis commode introducta videatur.

M. Qua in parte?

B. Cum utrumque a praeceptorum servitute liberavimus, et prope liberam curandi potestatem dedimus.

M. Quid hic te potissimum offendit?

B. Ubi audieris, tum ipse judicabis. Duae a nobis positae sunt causae, cur non expediat populis, ut Reges legibus solverentur; amor videlicet et odium, quae animos hominum in judicando transversos agunt. At in medico timendum non est, ne quid per
amorem

amorem peccet, quippe qui ab aegroto va-
letudine restituta etiam speret mercedem.
Quod si medicum aegrotus precibus, polli-
citationibus et pecunia, adversus caput suum
solicitari intelligat, alium arcessere medi-
cum licebit; aut, si alterius copia non erit,
tutius esse reor a libris quantumvis surdis
remedium, quam a medico corrupto, pete-
re. Quod autem de legum immanitate
questi sumus, vide an fatis nobis constemus.

M. Quomodo?

B. Regem optimum, qualem magis ani-
mo quam oculis videre possumus, nullis le-
gibus adstringendum censuimus.

M. Nullis.

B. Quamobrem?

M. Opinor, quia, juxta Paullum, ipse
et sibi et aliis esset lex; ut cujus vita expri-
mat, quod legibus jubetur.

B. Recte judicas, et, quod tu magis for-

tasse mireris, aliquot ante Paullum seculis hoc ipsum viderat Aristoteles, naturam sequutus ducem. Quod ideo dico, ut, quod ante probatum fuerat, manifestius videas, eandem scilicet Dei et naturae vocem esse. Verum, ut quod instituimus agamus, qui leges primi condiderunt, quid eos spectasse dicemus?

M. Aequitatem, opinor, ut antea dictum est.

L. Ego nunc non id quaero, quem finem spectarint; sed potius quod exemplar sibi proposuerint.

M. Istud etsi fortasse intelligo, velim tamen explices, ut, si recte sentio, meum iudicium confirmes; sin secus, emendes errorem.

B. Scis, opinor, quod sit animi in corpus imperium.

M. Scire videor.

B. Nec

B. Nec illud etiam ignoras, quaecunque non temere gerimus, eorum prius in animis nostris quandam inesse imaginem; eamque longe perfectiorem operibus, quae ad illud exemplar summi etiam artifices effingunt et velut exprimunt.

M. Equidem hoc mecum ipse et in dicendo et scribendo plerumque experior: sentioque non minus animo verba, quam rebus animum deesse. Nam neque noster animus, in hoc obscuro et turbido corporis carcere conclusus, rerum omnium subtilitatem perspicere potest: neque in animo rerum utcunque praevisas imagines ad alios oratione possumus ita perferre, ut non multo sint inferiores illis, quas noster sibi conformavit intellectus.

B. Leges ergo qui tulerunt, quid spectasse eos dicemus?

M. Prope videor intelligere quid velis:

nempe perfecti illius Regis imaginem eos in consilio habuisse, et ad eum, quam proxime poterant, simulacrum quoddam expressisse non corporis, sed cogitationum; idque pro legibus esse voluisse, quod ille bonum et aequum fuisset arbitraturus.

B. Recte intelligis: hoc enim ipsum dicere volui. Nunc vero velim consideres, qualem illum ab initio Regem constituerimus. Nonne firmum adversus odium, amorem, iram, invidiam, caeterasque animorum perturbationes?

M. Talem certe nos eum finximus, aut hominibus illis priscis etiam fuisse credidimus.

B. Leges vero ecquid ad imaginem ejus latae videntur?

M. Nihil similis.

B. Durus igitur et inexorabilis nihilo minus bonus Rex, quam bona lex.

M. Aeque

M. Aequè durus. Sed cum neutrum mutare queam, aut velle debeam, tamen utrumque, si queam, nonnihil inflectere velim.

B. Atqui Deus ne pauperis quidem vult ut in iudicio misereamur, sed id unum quod rectum est et aequum nos jubet intueri, et secundum id unum pronunciare.

M. Agnosco sententiam, et veris vincor. Quando igitur Regem solvere legibus non licet, quis tandem erit legislator, quem ei tanquam paedagogum dabimus?

B. Quem censēs potissimum huic muneri praeficiendum?

M. Ego, si me interrogas, ipsum Regem. Nam in reliquis fere artibus ab artificibus praecepta earum tradi videmus: quibus et ipsi, memoriae confirmandae causa, velut commentariis utantur, et alios sui commoneant officii.

B. Ego

B. Ego contra nihil interesse video, Regemne liberum et solutum legibus relinquamus, an ei tribuamus legum jubendarum potestatem. Nemo enim se sponte vinculis induet. Ac nescio an praestet solutum relinquere, quam circumdare vinculis nihil profuturis, quippe quae, ubi volet, exuat.

M. At tu, quando legibus potius, quam Regibus, regni gubernacula credis, vide quaeso, ne huic, quem verbo tenus Regem facis, Tyrannum imponas, qui eum

*Imperio premat, ac vinclis et carcere frenet,
ac tantum non compedibus oneratum in agrum mittat, aut in pistrinum dedat.*

B. Bona verba: neminem ego ei dominum impono, sed populo, qui ei imperium in se dedit, licere, volo ut ejus imperii modum ei praescribat: eoque jure, quod populus in se dederit, ut Rex utatur, postulo. Neque has leges per vim, ut tu interpretre-

terpretaris, imponi volo, sed communicato cum Rege consilio, communiter statuendum arbitror, quod ad omnium salutem communiter faciat.

M. Populo igitur vis hanc provinciam tribuere?

B. Populo sane, nisi tu fortasse aliter sentis.

M. Nihil minus aequum videtur.

B. Quamobrem?

M. Nosti illud, “ Bellua multorum capitum.” Scis, opinor, quanta sit populi temeritas, quanta inconstantia.

B. Ego nunquam existimavi universi populi iudicio eam rem permitti deberi: sed ut prope ad consuetudinem nostram ex omnibus ordinibus selecti ad Regem in concilium coirent. Deinde, ubi apud eos *προβέλευμα* factum esset id ad populi iudicium deferretur.

M. Tuum

M. Tuum quidem consilium satis intelligo: sed nihil hac tam diligenti cautione mihi proficere videris. Regem non vis legibus esse liberum. Quamobrem? Quia, opinor intra hominem duo saevissima monstra, cupiditas et iracundia, perpetuum cum ratione bellum gerunt; expetitae sunt leges, quae licentiam eorum comprimerent, et nimium exultantia ad justum imperii respectum revocarent. Quid isti consultores e populo dati? nonne et ipsi eodem illo intestino bello vexantur? nonne eisdem, quibus Rex, malis conflantur? Quanto igitur plures adjunxeris Regi velut assessores, tanto major stultorum erit numerus: a quo quid expectandum sit, vides.

B. At ego longe aliud, ac tu opinaris, exspecto. Id autem cur exspectem, dicam. Primum, non omnino verum est, quod tu putas, nihil ad rem facere multitudinis advocatio-

vocationem, quorum e numero nemo fortassis erit excellenti sapientia praeditus. Non enim solum plus vident ac sapiunt multi, quam unus quilibet eorum seorsum, sed etiam quam unus, qui quemvis eorum ingenio et prudentia praecedat. Nam multitudo fere melius, quam singuli, de rebus omnibus judicat. Singuli enim quasdam habent virtutum particulas, quae simul collatae unam excellentem virtutem conficiunt. Quod in medicorum pharmacis, ac in primis in antidoto eo, quod Mithridaticum vocant, perspicue cerni potest. In eo enim pleraeque res per se noxae ubi confusae fuerint, salutare adversus venena remedium afferunt. Similiter in hominibus aliis tarditas et cunctatio, aliis praiceps temeritas obest: hae in multitudine commixtae temperamentum quoddam, et, quam in
omni

omni genere virtutis quaerimus, mediocritatem pariunt.

M. Sit, quando ita vis, penes populum, ut leges ferat et perferat: sint Reges velut tabulariorum custodes. At cum leges inter se pugnare videbuntur, aut non satis diserte aut perspicue cavebunt, nullasne Regis partes esse voles? praesertim cum, si omnia e scripto dijudicare velis, necesse sit multa sequi absurda? Et, ut vulgatissimo utar exemplo legis illius in scholis decantatae, "Peregrinus si in murum ascendat, capite luito:" hic quid absurdius fieri potest, quam salutis publicae auctorem, qui hostes subeuntes dejecit, ipsum tanquam hostilia ausum ad supplicium rapere?

B. Nihil.

M. Probas igitur vetus illud, "Summum jus, summa injuria."

B. Equidem probo.

M. Si

M. Si quid hujus generis in judicium veniat, miti interprete opus est, qui leges, ad utilitatem omnium latas, viris bonis, et nullo in scelere deprehensis, calamitosas esse non patiatur.

B. Recte sentis. Neque, si satis animadvertisti, aliud a me in tota hac disputatione quaesitum est, quam ut illa Ciceroniana lex sancta et inviolabilis esset; “Populi salus suprema lex esto.” Igitur, si quid tale in judicium venerit, ut non sit obscurum, quid bonum et aequum sit, Regiae partes erunt prospicere, ut lex ad illam, quam dixi, regulam dirigatur. Sed tu mihi Regum nomine plus postulare videris, quam qui eorum imperiosissimi sunt sibi sumant. Scis enim ad judices rejici solere hoc genus quaestionum, cum aliud lex dicere, aliud legis auctor voluisse videtur, perinde atque illas, quae de ambiguo jure aut

legum inter se discordia oriuntur. Itaque his de rebus gravissimae sunt patronorum in foro contentiones, et rhetorum praecepta diligentissime tradita.

M. Scio ista fieri quae dicis. Sed mihi in hac parte non minor injuria fieri videtur legibus, quam Regibus. Satiус enim puto ex unius viri boni sententia statim litem finire, quam ingeniosis hominibus, et interdum veteratoribus, obscurandi potius, quam interpretandi leges potestatem dari. Nam, dum non solum de causis litigantium, sed de gloria ingenii, inter patronos contenditur, interim lites aluntur, jus, fas, aequum, iniquum, in discrimen vocatur; et, quod Regi negamus, hominibus inferiorum ordinum permittimus, plerumque non tam veri, quam litigandi studiosis.

B. Oblitus mihi videris quidnam inter nos nuper convenit.

M. Quid-

M. Quidnam id est?

B. Regi optimo, qualem initio descripsimus, adeo libera omnia permittenda, ut ne legibus quidem ullis opus esset. At, cum uni e multitudine is honor habetur, qui non multo sit aliis excellentior, aut etiam quibusdam inferior, periculosam esse liberam istam et solutam legibus licentiam.

M. Hoc vero quid ad legum interpretationem?

B. Plurimum. Nisi forte non animadvertis, quod aliis verbis infinitam illam et immoderatam potestatem, quam antea Regi negaveramus, ei restituamus: nempe, ut pro animi libidine omnia sursum deorsum verset.

M. Istud ego si facio, certe imprudens facio.

B. Dicam ergo apertius, ut intelligas. Cum Regi legum interpretationem concedis,

hanc tribuis ei licentiam, ut lex non dicat, quod lator sentit, aut quod in commune sit aequum et bonum, sed quod in rem sit interpretis: utque is ad omnes eam actiones, commodi sui causa, velut Lesbiam regulam, inflectat. Ap. Claudius in decemviratu legem tulerat aequissimam, " Ut in liberali causa vindictiae secundum libertatem darentur." Quid apertius dici poterat? At interpretando idem auctor legem suam fecit inutilem. Vides, opinor, quantum uno versu des Principi licentiam: nempe ut, quod volet ille, dicat lex; quod nolit, non dicat. Id si semel recipiamus, nihil proderit bonas leges condere, quae Principem bonum sui officii admoneant, malum circumscribant. Imo, ut dicam apertius, nullas omnino leges habere praestaret, quam liberum latrocinium, atque etiam honoratum, sub legis praetextu, tolerari.

M. Putaf-

M. Putasne Regum aliquem fore tam impudentem, ut famae opinionisque omnium de se nullam sit prorsus rationem habiturus; aut tam sui suorumque oblitum, ut in eorum pravitatem degeneret, quos ipse ignominia, carceribus, bonorum publicatione, gravissimis denique suppliciis, coercuerit?

B. Non credamus ista fore, nisi jampridem facta sint, idque totius orbis maximo malo.

M. Ubi tandem haec facta narras?

B. Ubi, rogas? Tanquam non omnes per Europam nationes non modo viderint, sed etiam senserint, quantum rebus humanis invexerit mali, non dico immoderata potestas, sed effrena Romani Pontificis licentia. Ea quam ex modicis, et in speciem honestis, occeperit initiis, quam nihil minus potuerit ab incautis timeri, nemo i-

gnorat. Primum leges erant nobis propositae, non modo e penitissimis naturae arcanis erutae, sed ab ipso Deo latae, a Spiritu ejus per prophetas explicatae, postremo a Dei Filio, eodemque Deo, confirmatae, tot laudatissimorum hominum scriptis commendatae, vita expressae, sanguine consignatae. Neque alius in tota lege locus, aut diligentius, commendatius, aut explicatius traditus, quam is, qui est de officio Episcoporum. Illis autem legibus cum nulli sit fas quicquam adjicere, abrogare, derogare, immutare, una restabat interpretatio. Eam Romanus Episcopus cum sibi arrogasset, non modo reliquas oppressit Ecclesias, sed tyrannidem, saevissimam omnium, quae unquam fuerunt, sibi vindicavit: nec hominibus tantum, sed Angelis etiam imperare ausus, Christum plane in ordinem redegit: nisi id non est in ordinem redigere, ut quod tu velis,

lis, in coelo, in terris, apud inferos, sit
 ratum: quod Christus jussit, ita demum sit
 ratum, si tu velis. Nam si in rem tuam
 parum videatur lex facere, ita interpretan-
 do poteris deflectere, ut non modo per
 tuum os, sed ex animi tui sententia, loqui
 cogatur Christus. Christo itaque per os
 Pontificis Romani loquente, Chilperico Pi-
 pinus, Joanni Navarro Ferdinandus Arra-
 gonius est substitutus: filius in patrem, ci-
 ves in Regem arma impia sumserunt: Chri-
 stus veneno imbutus, deinde ipse veneficus
 fieri coactus est, ut veneno tolleret Henri-
 cum Lucemburgicum.

M. Haec ego non nunc primum audio:
 sed de ista legum interpretatione apertius
 audire aveo.

B. Unum tibi proponam exemplum, e
 quo totum hoc genus quantum valeat, fa-
 cile intelligas. Lex est; "Oportet Episco-
 pum

“pūm esse unius uxoris virum:” qua lege quid apertius, quid explicatius dici potest? “Unam uxorem” ille “Unam Ecclesiam” interpretatur. Quasi ea lex non libidini, sed avaritiae Episcoporum reprimendae sit posita. Haec autem explicatio, etsi nihil ad rem facit, tamen sententiam sane honestam et piam continet, nisi eam rursus idem alia interpretatione vitiaffet. Quid ergo hic Pontifex comminiscitur? Variet, inquit, personis, causis, locis, temporibus. Quidam ea nobilitate sunt, ut eorum fastui nullus Ecclesiarum numerus possit sufficere. Quaedam rursus adeo pauperculae sunt Ecclesiae, ut ne monacho quidem, nuper mendico, nunc mitrato, suppetat inde victus, si nomen Episcopi tueri velit. Inventa est ratio ex illa callida juris interpretatione, ut unius Ecclesiae Episcopi dicantur, aliae eis commendentur, omnes exspolientur. Dies me deficiet,

ficiet, si fraudes colligere velim, quae adversus unam legem quotidie excogitantur, sed haec etsi indigna sint et nomine Pontificio et homine Christiano, tyrannis eorum ibi non constitit. Ea est enim omnium rerum natura, ut ubi semel in praeceps ire coeperint, nusquam ante consistant, quam ad interitum labantur. Vis illustri exemplo tibi hoc commonstrem? Meministine cujusquam inter Imperatores Romani sanguinis, qui fuerit aut crudelior aut nequior, quam C. Caligula.

M. Nullus, quod sciam, fuit.

B. Quod autem nequissimum ejus facinorum putas? Non illa dico quae Pontifices in casibus reservatis numerant, sed in reliqua ejus vita.

M. Non succurrit.

B. Quale tibi illud videtur, quod equum, nomine Incitatum, ad coenam invitavit?
quod

quod hordeum aureum apposuit? quod Consulem designavit?

M. Omnino nequiter factum.

B. Quid illud, quod eundem sibi collegam in sacerdotio adscivit?

M. Serione haec narras?

B. Serio certe. Neque adeo miror tibi haec videri conficta. Sed noster ille Jupiter Romanus haec, ut vera posteris videantur, perfecit: Julium dico Tertium Pontificem, qui mihi videtur certamen de principatu nequitiae cum homine nequissimo C. Caligula sibi instituisse.

M. Quid is fecit ejus generis?

B. Simiae suae custodem, hominem prope nequiorem bestia nequissima, collegam sibi in sacerdotio cooptavit.

M. Alia legendi fortasse causa fuit.

B. Narrantur et aliae: sed ego selegi honestissimam. Igitur, cum tantus non modo

do sacerdotii contemptus, sed etiam humani-
tatis oblivio, ex ista leges interpretandi li-
centia, sit nata, vide ne istam potestatem
exiguam putes.

M. At mihi veteres non videntur tam
magnum existimasse hoc interpretandi mu-
nus, quam tu id videri vis. Quod vel hoc
uno argumento intelligi potest, quod Impe-
ratores Romani jurisconsultis id permiserint.
Quae una ratio totam istam verbosam tuam
disputationem evertit. Neque solum id,
quod de magnitudine istius potestatis dixi-
sti, refellit, sed illud quoque, quod tu ma-
xime vitas, perspicue declarat, quam aliis
potestatem de jure respondendi dederunt,
eam ipsis non fuisse negatam, si id munus
exercere voluissent, aut per occupationes
potuissent.

B. Quod ad Imperatores Romanos atti-
net, quos, nullo neque judicio neque utili-
tatis

tatis publicae respectu, milites sibi praeficiebant, hi sub hanc Regum, quam descripsimus, formulam non veniunt; ut qui a genere hominum scelestissimo, et fere scelestissimus quisque, eligebantur, aut ipsi per vim in eum locum irrumpebant. Quod autem jurisconsultis potestatem respondendi de jure dederint, non reprehendo. Etsi enim ea maxima est, ut ante dixi, tutius iis tamen creditur, quibus tyrannidis instrumentum esse non potest. Deinde pluribus credebatur, quos mutua reverentia continebat in officio; ut, si a recto declinassent, alterius responso refellerentur. Qui si etiam in fraudem consensissent, supererat judicis auxilium, cui non erat necesse pro lege habere quicquid responsum a jureconsulto fuisset. Supererat et Imperator, qui legum violatarum poenas expetere poterat. Tot vinculis cum tenerentur astricti; poenam-
que

que graviolem timerent, quam expectarent fraudis praemium, vides, opinor, non adeo magnum ab isto genere hominum timendum fuisse periculum.

M. Estne praeterea quod de Rege dicas?

B. Primum, si tibi videtur, paucis colligamus quae dicta sunt: ita facilius, si quid praetermissum sit, intelligemus.

M. Ita censeo faciendum.

B. De origine et causa creandorum Regum et legum, satis convenire videbamus: de auctore legis, non item. Sed visus es mihi tandem, etsi subinvitus, tamen vi ipsa veritatis coactus, consensisse.

M. Certe non modo potestatem legum jubendarum, sed etiam eas interpretandi, et quidem me patrono strenue reclamante, Regi abstulisti. Qua in re vereor, ne, si res palam fiat, aliquando praevaricationis coarguar: adeo facile bonam, ut ab initio

H

vide-

videbatur causam mihi de manibus extorqueri sum passus.

B. Bono animo es: nam si quis in hac causa te praevaricationis insimulet, ego tibi gratuitum patrocinium polliceor.

M. Istud fortasse brevi experiemur.

B. Multa etiam negotiorum genera nobis visa sunt, quae nullis legibus comprehendi possint: quorum partem ad iudices ordinarios, partem ad consilium, Rege non invito, rejecimus.

M. Factum quidem memini. Atque id cum faciebas, scisne quid mihi in mentem veniebat?

B. Qui possum, ni tu dixeris?

M. Videbaris mihi Reges quodammodo similes effingere sigillis lapideis, quae plerumque in capitulis columnarum ita niti videntur, ac si totam structuram sustineant;
cum

cum tamen revera nihilo plus oneris ferant, quam quivis alius lapis.

B. Quid, bone Regum patrone? quere-
ris me parum oneris eis imponere, cum illi
dies noctesque nihil aliud agunt, quam ut
socios oneri ferendo quaerant, aut in quos
omnino se exonerent? Et tu interim indi-
gnari videris, quod laborantibus subsidium
feram.

M. Ego quoque libenter istas auxiliares
copias recipio, sed tales velim, quae servi-
ant, non quae imperent; quaeque viam
praemonstrent, non quo velint ducant, aut
verius pertrahant, vel tanquam machinam
impellant; nec aliam potestatem Regi re-
linquant, nisi ut eis assentiat. Itaque jam-
dudum exspecto, ut, absoluto de Rege ser-
mone, ad Tyrannos aut quoquam alio di-
vertas. Regem enim tam angustis finibus
inclusisti, ut verear, ne, si diutius immore-

mur, e maximis opibus ac summa dignitate velut in desertam aliquam insulam eum releges, ubi, omnibus exutus honoribus, in egestate et miseriis consenescat.

B. Tu metuebas, ut prae te fers, praevaricationis crimen. At ego metuo, ne Regi, quem defendere conaris, calumniando noceas. Primum ego eum non otiosum esse volo, nisi tu architectos otiosos esse statuas: deinde bonis ministris et amicis, quos ego non velut custodes adjeci, sed ab ipso in partem laboris acciri volui, eum spolias; eisque abactis cohortem nebulonum circumdas qui metuendum eum suis reddant; neque formidabilem fore putas, nisi magnam nocendi potestatem ei relinquamus. Ego amari a suis eum volo; nec terrore civium, sed benevolentia, septum esse: quae sola arma Reges inexpugnabiles efficiunt. Id, nisi tu repugnes, brevi me effecturum spero.

Nam,

Nam, ex iis, quas tu vocas angustias, in lucem eum educam: unaque lege tantum ei auctoritatis et amplitudinis adjiciam, ut eo si amplius optet, impudens tibi videri possit.

M. Istud quidem audire aveo.

B. Igitur, ut, quamprimum cupiditati tuae satisfaciam, rem ipsam aggrediar. Paulo ante confessi sumus, nullam legem ita diserte ulla de re cavere posse, ut malitiosa calliditas locum fraudi non inveniatur. Id fortasse exemplo proposito facilius intelligetur. Cautum est legibus, ne patres sacerdotia sua spuriiis suis traderent. Hic, in re, ut videtur, aperta, fraus tamen inventa est, ut pater alium substituat, isque spurio prioris domini idem sacerdotium tradat. Deinde, cum esset diserte adscriptum legi, ne, quod pater aliquando sacerdotium tenuisset, filius ulla ratione teneret: neque hac cautione

quidquam profectum est. Reperta est enim adversus eam illa coitio inter sacerdotes, ut uterque alterius filium sibi substitueret. Id quoque cum vetitum esset, etiam novo genere fraudis lex elusa est. Adversus patrem litigator supponitur, qui fingat sibi in id sacerdotium jus esse. Dum pater cum supposito sycophanta umbratili pugna velitatur, filius a Pontifice Romano sacerdotium petit, si neutri litigantium in illud sit jus; utrumque litigatorem volentem ac cedentem ultro vincit, et paterno sacerdotio per paternam praevaricationem potitur filius. Vides in una lege quot fraudum genera sunt inventa.

M. Video.

B. Nonne tibi legum latores hic prorsus idem facere videntur quod medici, qui cum eruptiones pituitae, aut alterius humoris noxii, adhibito emplastro compescere nituntur, humor uno inhibitus loco pluribus

simul

simul exitum quaerit ; ac, velut hydra quaedam, uno reciso capite multa renascentia profert?

M. Nihil fimilius.

B. Quod medico fuerat initio faciendum, ut totum simul corpus noxiis humoribus levaret, nonne idem hoc loco civilis medicus facere debet, ut civitatem universam levet malis moribus?

M. Istam, etsi difficilem, tamen veram esse reor curandi rationem.

B. Et hoc si obtineri quaeat, paucis arbitror opus esse legibus.

M. Ita prorsum res habet.

B. Hanc medicinam qui adhibere poterit, nonne tibi videtur solus plus in publicum collaturus, quam omnes omnium Ordinum conventus ad legum rogationem coacti?

M. Longe plus procul dubio. Sed, ut
Co-

Comici verbis utar, "Quis erit hic tam potens cum tanto munere?"

B. Quid si has partes Regi mandemus?

M. Lepide profecto: quae prona erant et facilia, ea populo universo commisisti; si quid arduum est et asperum, id Regi etiam soli mandabis, tanquam non satis habeas eum vinculis constrictum tot claustris circumdare, ni onus gravissimum, sub quo etiam succumbat, imponas.

B. Non est ita, sed rem ab eo facilem, non contendimus, sed ut exorari se sinat oramus.

M. Quid id tandem est?

B. Ut quales patres erga liberos esse debere censeat, talem se erga cives (quos liberorum loco habere debet) in omni vita se praestet.

M. Quid istud ad rem?

B. Haec profecto una, certe summa, adversus

versus mores corruptos est medicina. Ac,
ne meum putes hoc commentum esse, audi
Claudianum:

*Tu civem, patremque geras: tu consule cunctis,
Non tibi: nec tua te moveant, sed publica vota.
In commune jubes si quid, censesque tenendum,
Primus jussa subi. Tunc observantior aequi
Fit populus, nec ferre negat, cum viderit ipsum
Auctorem parere sibi. Componitur orbis
Regis ad exemplum. Nec sic inflectere sensus
Humanos edicta valent, ut vita regentis.
Mobile mutatur semper cum Principe vulgus*.*

Noli existimare poetam, summo ingenio et
doctrina praeditum, frustra credere tantam
in hac re vim esse positam: est enim vulgus
ad eorum imitationem adeo compositum,
in quibus aliqua probitatis imago elucet,
adeo mores eorum exprimere conatur, ut,
quorum admiratur virtutem, eorundem e-
tiam quaedam vitia, in sermone, vestitu,
incessu,

* IV. Consul. Honor. v. 293.

incessu, reddere conetur. In Regum vero cultu, moribus, oratione assimulanda, se exercent, non solum imitandi studio, sed etiam ut per adulationem in potentiorum animos sese insinuent, et rem, honores, potentiam, his artibus aucupentur: quippe qui natura comparatum sciant, ut non modo nos nostraque amemus, sed similitudinem nostri, licet vitiosam, in aliis amplectamur. Hoc autem quod non improbe et superbe flagitamus, sed precario impetrare conamur, majorem longe vim habet, quam legum minae, quam suppliciorum ostentatio, quam militum copiae. Hoc populum sine vi reducit ad modestiam, Rege civium benevolentiam conciliat, publice tranquillitatem, privatim singulorum opes auget et tuetur. Cogitet igitur assidue Rex, se in orbis theatro positum, omnibusque ad spectaculum

Etaculum propositum, nullum dictum aut
factum suum latere posse,

—*nec posse dari regalibus usquam*

Secretum vitiis. Nam lux altissima fati

Occultum nihil esse finis : latebrasque per omnes,

Intrat, et abstrusos explorat fama recessus.*

Quanta igitur Principibus in utramque
partem adhibenda est cautio? cum neque
vitia, neque virtutes eorum, latere queant,
neque sine magna rerum mutatione vulgari?
Quod si quis adhuc dubitat, quantum in vi-
ta Principis momentum sit ad emendatio-
nem disciplinae publicae, is ponat ante ocu-
los Romae nascentis primordia. Populus
ille rudis bonarum artium, e pastoribus et
convenis, ne quid dicam durius, collectus,
ipse natura ferox, Regem nactus ferocissi-
mum, cum velut castra posuisset ad vic-
inarum gentium pacem sollicitandam, et
arma laceffenda, quantum putas vicinorum
odium,

* *ibid.* y. 271.

odium, quantum pavorem fuisse? Idem ille populus, cum Regem pium et justum sibi praefecisset, ita repente mutatus est, ut eum cultui deorum et justitiae deditum prope nefas violare vicinis sit visum: iis, inquam, vicinis, quorum agros antea vastaverat, urbes incenderat, liberos et propinquos in servitutem abduxerat. Quod si, in illa morum immanitate et temporum incultu, tantum Numa Pompilius, e gente inimica paulo ante Rex accitus, potuit; quid expectabimus, aut potius quid non expectabimus, ab eis Principibus, qui propinquitatibus, et clientelis et vetustis opibus subnixi, imperium accipiunt? qui in eam spem nati et educati sunt? Quantum autem eorum animos ad virtutem accendere debet, quod non unius diei laudem, ut histriones fabula bene acta, sperent, sed aetatis suae benevolentiam et admirationem, et perpetuam ad poster-

steros celebritatem, et honores divinis proximis sibi paratos esse intelligant? Ejus honoris utinam, quam animo concepi, verbis imaginem exprimere possem. Sed, ut aliqua ex parte primis lineamentis informatam tibi eam proponam, cogita tecum serpentem illum aeneum in Arabia deserta a Mose erectum, solo aspectu vulnera ab aliis serpentibus facta sanantem: cogita e multitudine numerosa alios a serpentibus ictos, et ad remedium praelens concurrentes, alios rei novae miraculo attonitos, omnes immensam et incredibilem Dei beneficentiam omni laudis genere celebrantes: cum videant letiferi vulneris dolores, non medicamentis, cum cruciatu aegri, labore medici, et amicorum assidua sollicitudine, tolli; non longinquitate temporis, sed uno momento, ad sanitatem reduci. Jam confer mihi cum serpente illo Regem, sed ita con-

fer, ut et Regem bonum in maximis Dei beneficiis numeres: qui solus, sine tua impensa, sine tuo labore, omnes regni molestias levet, perturbationes sedet, et vetusta etiam animorum ulcera ad cicatricem brevi perducatur: nec iis modo sit salutaris, qui eum cominus intuentur, sed qui tam longe absint, ut nec ejus videndi spem ullam habeant: cujus in imagine animis oblata tanta sit vis, ut id facile perficiat, quod nec jurisperitorum prudentia, nec Philosophorum scientia, nec tot seculorum in artibus colligendis experientia, praestare unquam poterit. Qui vero honor, quae dignitas, quae amplitudo aut majestas, major in homine ullo dici aut excogitari potest, quam ut sermone, congressu, aspectu, fama, tacita denique specie animis oblata, luxu diffuentes ad modestiam, violentos ad aequitatem, furiosos ad sanitatem, reducat? Potesne, si ve-

lis majus hoc a Deo rebus humanis propitio beneficium postulare?

Haec est vera, nisi fallor, imago Regis, non illa circumsepti armis, semper metuentis, aut metum facientis, ex odio in populum suo populi in se odium metientis. Hanc imaginem, quam posuimus, expressit pulcherrimis coloribus Seneca in Thyeste. Quod carmen, cum sit elegantissimum, tibi notum esse non ambigo. Ecquid tibi nunc humiliter et contemtim de Rege sentire videor? et eum (quod nuper dicebas) oneratum compedibus in legum ergastulum compingere? Annon potius in lucem et hominum coetus et publicum humani generis theatrum, eum produco? non superbo spiculatorum et *μαχαιοφόνων* coetu, sericatisque nebulonibus, stipatum, sed sua tutum innocentia; nec armorum terrore, sed populi amore munitum: nec modo liberum

et

et erectum, sed honoratum, sed venerabilem, sacrosanctum et augustum; cum bonis omnibus et faustis acclamationibus prodeuntem, et, quocunque progrediatur, omnium ora, oculos et animos in se convertentem? Quae ovatio, quis triumphus cum hac pompa quotidiana comparari potest? Aut, si Deus humana specie delaberetur in terras, quis ab hominibus major honos ei haberi posset quam qui vero Regi, hoc est, vivo Dei simulacro, exhiberetur? Hoc enim majorem honorem nec amor largiri, nec metus exprimere, nec adulatio posset comminisci. Haec tibi Regis imago ecquid videtur?

M. Splendida sane, et adeo magnifica, ut nihil dici aut excogitari magnificentius posse videatur. Sed in his temporum nostrorum corruptis moribus, difficile est ut haec animi magnitudo existat, nisi ad honestam indolem

dolem et naturae bonitatem diligentia educationis accedat. Animus enim ab adolescentia bonis institutis et artibus informatus, ubi, et aetate et usu rerum confirmatus, ad veram gloriam virtute nititur, frustra voluptatum tentatur illecebris, et rerum adversarum labefactatur impressionibus. Ita enim

*Doctrina — vim promovet insitam,
Rectique cultus pectora roborant;*

ut in ipsis voluptatum avocamentis virtutis exercendae occasionem inveniat, et quae infirmiores terrere solent, difficultates in iis materiam laudis sibi oblatam virtus existimet. Itaque, cum ad omnes vitae partes tantum sit in liberali educatione momentum, quanta cura et sollicitudine prospiciendum est, ut tenelli Regum animi recte a primis initiis usque imbuantur! Nam, cum multa bonorum Regum in suos cives sunt

beneficia, multae contra calamitates a malis Principibus proficiscuntur, tum nihil in omnem partem majorem mihi vim habere videtur, quam et Regum ipsorum, et aliorum, qui summum imperium una administrant, studia et mores. Quod enim a singulis bene vel secus fit, plerumque multitudinem latet; aut, propter hominum obscuritatem, exemplum ad paucos pertinet: at eorum, qui Reipublicae gubernacula tractant, dicta factaque omnia, velut in “votiva tabella,” ut inquit Horatius, conscripta, latere non possunt, sed omnibus ad imitationem sunt proposita. Neque enim studio placendi modo, sed utilitatis blandissimis invitamentis animos omnium ad se convertunt: ac perinde ut Regum ingenia impelluntur, disciplinam publicam secum circumagunt. Sed illud metuo, ne Reges nostri se exorari patiantur, ut haec praestent,

stent, quae modo abs te posita sunt. Adeo enim voluptatum illecebris fracti sunt, et falsa specie honoris decepti, ut idem prope-modum eos facere existimem, quod Trojanis, qui cum Paride navigarunt, quidam poetarum evenisse narrant. Vera enim Helena in Aegypto, apud Prothea, hominem sanctum ac plane divinum, relicta, de simulacro ejus per annos decem ita pertinacitur contenderunt, ut idem finis belli perniciosissimi et regni illorum temporum opulentissimi fuerit. Tyranni enim impotentes falsam istam regni speciem amplexi, cum per fas nefasque eam semel adepti fuerint, nec sine scelere eam tenere, nec sine pernicie amittere, possunt. Quod si quis eos admoneat, veram Helenam, de qua se dimicare putant, alicubi absconditam celari, pro infano eum haberent.

B. Gaudeo equidem te, si non illam vere

re Jovis filiam videris, saltem ex hoc qualicumque simulacro ejus pulchritudinem aliqua ex parte intelligere. Quod si isti falsae illius Helenae magno cum suo malo amatores verae hujus perfectam imaginem a Protogene aliquo vel Apelle depictam suis coloribus viderent, non dubito, quin eam et admirarentur et deperirent: ac, nisi continuo illam alteram res suas habere juberent, in illas gravissimas inciderent poenas, quas in Satyris Persius imprecatur Tyrannis:

*Magne pater Divum, saevos punire Tyrannos
Haud alia ratione velis, cum dira libido
Moverit ingenium ferventi tincta veneno,
Virtutem videant, intabescantque relicta.*

Atque adeo, quando in Tyrannorum mentionem incidimus, visne ut hinc recta ad eos progrediamur?

M. Nisi quid praeventendum putas.

B. Minime autem, arbitror, aberrabimus,

mus, si eisdem vestigiis, quibus in Rege quaerendo institimus, ad Tyrannum rependum ire pergamus.

M. Ita censeo. Nam eo pacto quod sit inter eos discrimen facillime intelligemus, si ex adverso compositi inspectentur.

B. Ac primum, ut a Tyranni nomine incipiamus, id cuius linguae sit, incertum arbitror. Itaque supervacuum nobis puto Graecum aut Latinum *ἔτυμον* in eo quaerere. Quid vero veteres appellarunt tyrannidem, non opinor obscurum cuiquam, qui paullo diligentius in studiis humanioribus sit versatus. Tyranni enim et Graecis et Latinis vocabantur, penes quos erat libera omnium rerum potestas, nullis legum vinculis adstricta, aut iudicum cognitionibus obnoxia. Itaque, in utraque, ut scis, lingua, non modo heroes et hominum praestantissimi, sed et deorum maximi, atque
adeo

adeo Jupiter ipse, Tyrannus vocatur, idque ab eis, qui de diis honorifice et sentiunt et loquuntur.

M. Istud quidem non ignoro: eoque magis miror unde factum sit, ut id nomen tot jam seculis odiosum, atque etiam inter gravissima convicia, habeatur.

B. Id certe in hoc vocabulo evenisse videtur, quod in plerisque aliis contigit. Verborum enim per se naturam si consideres, noxia caret. Et quamvis alia levius, alia asperius ad audientium aures accidunt, tamen nihil omnino ex sese habent cur animos ad iram, odium, aut hilaritatem excitent, aut alioqui voluptatem aut molestiam creent. Si quid autem tale nobis accidat, id non a verbo, sed a consuetudine hominum, et imagine ab audientibus concepta, evenire solet. Igitur quod verbum apud alios

lios honestum est, apud alios sine honoris praefatione audiri non potest.

M. Memini quiddam simile in Neronibus et Judis factum: quorum alterum apud Romanos, alterum apud Judaeos, nomen, in summis viris amplissimum atque honoratissimum existimabatur. Postea vera nulla ipsorum nominum, sed duorum hominum culpa factum est, ut ne sceleratissimi quidem haec nomina suis liberis dari velint; adeo inter infamia delituerunt.

B. Idem quoque in Tyranno evenisse perspicuum est. Primos enim magistratus, qui ita appellabantur, viros bonos fuisse credibile est, vel hinc, quod nomen id aliquando tam fuerit honorificum, ut ad deos etiam transferretur. Posteriores suis sceleribus ita reddiderunt infame, ut omnes tanquam contagiosum et pestilens id fugerent, leviusque

usque putarent convicium, carnificem quam Tyrannum appellari.

M. Idem fortasse hic evenit, quod Regibus Romae, post Tarquinius exactos; quod in Dictatoris nomine, post M. Antonium et P. Dolabellam Consules.

B. Rem tenes. Contra vero humilia et plebeia nomina, virtute hominum, quibus ea contigerunt, facta sunt illustria: ut apud Romanos, Camillus, Metellus, Scrophæ; apud Germanos, Henricus, Genfericus, Carolus. Id adeo magis intelliges, si animadvertas, nomine Tyranni sublato, rem tamen atque hoc imperii genus apud multas nationes illustres in honore pristino permansisse: ut apud Graecos Aesymnetas, apud Romanos Dictatores. Utrique enim Tyranni legitimi erant: sed Tyranni quidem, quia legibus potentiores erant, legitimi autem, quia populi consensu electi.

M. Quid

M. Quid ego audio? legitimos etiam esse Tyrannos? Ego longe aliud certe a te exspectabam. Nunc vero confundere videris omnium Regum et Tyrannorum discrimina.

B. Reges profecto et Tyranni apud veteres idem plane fuisse videntur, sed diversis, opinor, temporibus. Tyrannorum enim nomen, opinor, antiquius fuit: deinde, ubi ejus nominis est pertaesum, successerunt in eorum locum Reges, nomine blandiore et mitiore imperio. His quoque degenerantibus, legum adhibita est moderatio, quae fines imperii infinitis eorum cupiditatibus statuerent. Hominibus vero, pro ratione temporum et moribus hominum, nova remedia expetentibus, et veterum imperiorum eos pertaesum est, et nova quaesita. Nobis vero de duobus generibus principatuum in praesentia institutus est sermo;

de eo, in quo legum, quam Regum fortiora sunt imperia, deque pessimo Tyrannidos genere, in quo omnia Regno sunt contraria: eaque inter se comparanda suscepimus.

M. Ita est: ac vehementer exspecto, ut isthuc venias.

B. Igitur initio inter nos convenerat, Regem societati humanae tuendae fuisse creatum. Officium vero ejus esse statuimus, ut, ex legum praescripto, jus suum unicuique redderet.

M. Memini.

B. Primum igitur, qui eum magistratum non populi voluntate accipit, sed vi invadit, vel fraude intercipit, quo eum nomine appellabimus?

M. Tyrannum, opinor.

B. Sunt et alia multa discrimina, quae, quia ex Aristotele facile quivis colliget, ideo breviter ea percurram. Regium enim
impe-

imperium secundum naturam est, tyrannicum, contra; Rex volentibus, Tyrannus invitis imperat: Regnum, liberi inter liberos est principatus, Tyrannis, domini in servos; Regi cives excubant ad salutem ejus tuendam, Tyranno peregrini ad cives opprimendos: alter enim civibus, alter sibi gerit imperium.

M. Quid eos, qui per vim, et citra populi consensum, summum imperium sunt adepti, ita tamen multos annos civitatibus suis praefuerunt, ut eorum administrationis populum non poenituerit? Quantulum enim est, quod in Hierone Syracusano potuit, aut in Cosmo Medice Florentino potest, ad justī Regis functionem, praeter legitima suffragia, desiderari?

B. Istos quidem e Tyrannorum numero eximere non possumus. Praeclare enim ab historico egregio dictum est, “ Vi quidem

“ regere patriam aut parentes quanquam et
“ possis, et delicta corrigas, tamen impor-
“ tunum est.” Deinde, isti mihi perinde
facere videntur ac latrones, qui male parta
commode dividendo, ex injuria, justitiae,
et e rapina, liberalitatis laudem quaerunt:
neque tamen quod petunt assequuntur.
Nam unius maleficii odio omnem illam o-
stentatae beneficentiae gratiam amittunt: eo-
que minus civilis animi civibus fidem faciunt,
quod non eorum commodis, sed domina-
tui suo id praestant, ut videlicet securius
suis voluptatibus fruantur, et posteris, odio
populi paullum lenito, imperium stabiliant.
Id autem ubi perfecerint, ad mores veros
redeunt. Fructus enim qui sit sequuturus,
e semente facile potest intelligi. Ad suum
enim unius nutum omnia revocare, et o-
mnium vim legum in se transferre, ean-
dem vim habet, ac si omnes leges abroges.

Sed

Sed hoc Tyrannorum genus fortasse tolerandum fuerit, si absque publica perniciē tolli non possit: velut quosdam corporis morbos potius perferimus, quam vitam in ancipitem dubiae curationis aleam conjiciamus. At, qui palam non patriae, sed sibi gerunt imperium, neque publicae utilitatis, sed suae voluptatis rationem habent, qui stabilitum suae auctoritatis in civium infirmitate collocant, quique regnum, non procurationem a Deo creditam, sed potius praedam sibi oblatam, credunt, hi non civili nobiscum, aut aliquo humanitatis vinculo juncti sunt, sed Dei et hominum hostes maxime omnium capitales judicari debent. Omnes enim Regum actiones, non suas opes privatim, sed publice civium incolumitatem, spectare debent: quantoque supra caeterorum hominum fastigium Reges sunt evecti, tanto magis imitari coelestia corpora

debent, quae nullis officiis nostris conciliata, vim sui caloris et luminis vitalem et beneficam rebus humanis infundunt. Hujus munificentiae vel tituli ipsi, quibus Reges honestavimus, (si meministi) admonere poterant.

M. Videor meminisse: nempe ut paterna uterentur indulgentia erga cives, liberorum loco sibi commissos; in utilitate procuranda, pastoris diligentia: in salute tuenda, duces; virtutum excellentia, praetores; quae ex usu essent jubendo, imperatores sese praestarent.

B. Paterne igitur is dici potest, qui cives habet pro servis? aut pastor, qui gregem non pascit, sed deglubit? aut gubernator, qui jacturam bonorum semper facere studeat? quique (quod dicitur) navem perforet, in qua ipse naviget?

M. Nequaquam.

B. Quid.

B. Quid, qui non quae in rem populi sunt imperat, sed sibi studeat uni? qui non de virtute certet cum bonis, sed vitiis flagitiosissimum quemque superare contendat? qui suos in manifestas insidias ducat?

M. Profecto nec mihi dux, nec praetor habebitur.

B. Si quem ergo conspexeris, qui Regium nomen usurpet, nec ullo virtutis genere quemvis e multitudine praecellat, multis etiam sit inferior, qui cives non amore patrio prosequatur, sed superba dominatione premat, qui gregem sibi commissum existimet, non ad custodiam, sed ad quaestum; hunc tu Regem vere putabis, etiamsi magno satellitum numero stipatus incedat, magnificoque corporis cultu se ostentet, supplicia repraesentet, praemiis, ludis, pompis, insanis etiam substructionibus, quaeque alia magnifica esse creduntur, vulgus.

gus conciliet, ejusque applausum captet? hunc tu, inquam, Regem existimabis?

M. Non, si mihi consentire velim, sed omnis humanae societatis expertem.

B. Quibus tu finibus humanam hanc societatem circumscribis?

M. Eisdem illis, quibus tu superiore sermone visus es eam velle concludi: juris videlicet septis: quae qui transiliunt latrones, fures, moechi, eos video puniri publice; eamque causam poenae justam haberi, quod societatis humanae limites sint transgressi.

B. Quid, qui septa illa nunquam ingredi voluere?

M. Deo et hominibus habendos inimicos; eosque in luporum, aliove noxiorum animalium genere potius, quam hominum habendos putem: quae qui alit, et sibi perniciem alit et aliis; qui occidit, non sibi modo

modo sed publice universis prodest. Quod si mihi legem ferre liceret, juberem (quod Romani in monstris procurandis facere solebant) id genus hominum in solas terras deportari, aut in alto, procul a conspectu terrae, demergi, ne contagio etiam mortuorum hominibus officeret: intersectoribus autem praemia decerni, non ab universo tantum populo, sed a singulis: quemadmodum vulgo fieri solet iis, qui lupos aut urfos occiderunt, aut catulos eorum prehenderunt. Neque enim, si quod hujusmodi monstrum nasceretur, etiamsi vocem humanam funderet, faciemque hominis, caeterarumque partium similitudines, haberet, mihi cum eo societatem esse crederem. Aut, si quis hominem exuens in talem immanitatem degeneraret, nolletque cum caeteris hominibus, nisi in eorum perniciem, convenire, hominem appellandum cen-

cenſeo, nihilo certe magis quam ſatyros, ſimias, aut urſos, quamlibet vultu, geſtu et ſermone, hominem mentiretur.

B. Jam, ni fallor, intelligis qualem Regem, qualem item Tyrannum ſapientiſſimi veterum eſſe ſtatuerunt. Viſne igitur, quod in Rege informando fecimus, Tyranni quoque tibi quaecunque ſpecimen proponamus?

M. Imo, niſi moleſtum eſt tibi, vehementer id cupio.

B. Non oblitus es, opinor, quae apud poetas de Furiis, apud noſtros de Cacodæmonum natura, dicuntur: eſſe videlicet ſpiritus humani generis hoſtes, qui, cum ipſi in perpetuis cruciatibus verſentur, hominum tamen tormentis gaudeant. Haec proſecto vera eſt tyrannidis imago. Sed quia cogitatione modo et ſine miniſterio ſenſus haec imago cerni poteſt, aliam tibi pro-

proponam, quae non modo animum, sed
sensus etiam feriat, et velut in oculos incur-
rat. Finge te navem in mari procellis ve-
xatam videre, littora omnia circumcirca
non modo importuosa, sed hostium infe-
stissimorum plena: ejus vero navis domi-
num mutuo cum vectoribus odio certantem,
nec ullam tamen aliam, quam in nautarum
fide, spem salutis habentem: nec hanc qui-
dem certam, ut qui non ignoret se maxi-
me barbaro generi hominum, et ab omni
humanitate alieno, vitam suam credere,
quos pecunia sola conciliatos retineat, qui-
que lucro majore objecto adversus eum ip-
sum conduci possint. Talis profecto est
vita illa, quam velut beatam Tyranni am-
plectuntur. Foris hostes, domi cives me-
tuunt: nec cives modo, sed domesticos,
propinquos, fratres, conjuges, liberos, pa-
rentes. Itaque cum vicinis externum, cum
civibus

civibus civile, cum suis domesticum bellum semper aut gerunt, aut metuunt, nec usquam auxilia sperant, praeter mercede conducta: neque bonos conducere audent, neque malis fidere possunt. Quid istis tandem in vita jucundum esse potest? Dionysius filias virgines adultas, cum novaculam admittere ad guttur timeret, a barbae radendae ministerio removit; a Timoleonte frater, ab uxore Alexander Pheraeus, a patre Sp. Cassius est interemtus. Qui haec ante oculos exempla proposita semper habet, quam tu eum carnificinam in pectore circumferre credis? cum cogitet sese universo mortalium generi, tanquam signum, in quod jaculentur, propositum: neque solum vigilans his conscientiae tormentis crucietur, sed terrificis etiam vivorum et mortuorum simulacris e somno excitetur, et furiarum facibus agitetur. Tempus enim, quod

quod omnibus animantibus ad quietem, hominibus etiam ad curarum laxamentum, natura tribuit, illi in horrores et supplicia convertitur.

M. Non infcite fane ista a te sunt explicata, ac nescio an etiam vere. Sed tamen, nisi fallor, ad nostrum institutum non adeo multum faciunt. Nam quibus in manu est eligere quos velint Reges, penes eosdem est, electos, quibus velint, constringere legibus. Nobis vero scis Reges non eligi, sed nasci: quibus ego semper haereditarium, non minus quam ipsum regnum, existimavi, ut voluntas eorum pro legibus esset. Neque temere in hanc opinionem sum inductus, sed magnis auctoribus, cum quibus errare (si modo in errore sum) non me pudeat. Nam, ut alios omittam, jureconsulti affirmant, lege Regia, quae de imperio eorum est lata, omnem populi pote-

L

statem

statem ita in eos transmissam, ut eorum placita pro legibus haberi debeant. Ex hac nimirum lege natae sunt illae Imperatoris cujusdam minae, se jureconsultis omnibus omnem suam, qua tantopere gloriantur, scientiam uno edicto ablaturum.

B. Bene abs te factum est, quod cum rei maximae pessimum citares auctorem, nomen ejus supprimendum duxeris. Is enim fuit C. Caligula, qui etiam toti populo Romano unam cervicem optabat. In illo autem Imperatore nihil hominis, ne dicam Regis, praeter formam fuit. Itaque quanta illi debeat auctoritas, non ignoras. Quod autem ad legem Regiam attinet, qualis illa fuerit, quando, a quo, quibus verbis, lata, nec ipsi jurisperiti expediunt. Regibus enim Romanis nunquam ea potestas fuit: quippe a quibus provocatio ad populum erat. Rogationem vero, qua L. Flaccus, libertate

bertate populi Romani oppressa, per aliarum legum silentium stabilivit L. Syllae tyrannidem, nemo unquam pro lege habuit. Ejus autem rogationis ea vis erat, ut, quaecunque L. Sylla fecisset, ea rata essent. Quod jus, nullus unquam populus liber tam excors fuit, ut volens in se permitteret: aut, si quis fuit, dignus profecto fuit, qui perpetuo serviret Tyrannis, stultitiaeque suae poenas lueret. Sed si qua talis fuit lex, exemplum nobis ad cautionem, non ad imitationem, propositum existimemus.

M. Recte profecto mones. Sed ista admonitio tua ad eos pertinet, quibus in manu est, quales sibi Reges creent. Ad nos vero nihil omnino pertinet, qui non suffragiis optimos eligimus, sed forte oblatos accipimus. Illud etiam jureconsulti nos proprie videtur respicere, qui majoribus Regum nostrorum id jus in nos posterosque

nostros dedimus, ut ipsi posterique eorum imperium in nos perpetuo tenerent. Illos utique (maiores dico nostros) vellem admonuisses, quibus integrum erat, quos vellent sibi Reges adsciscere. Nunc vero serum istud tuum consilium eo valet, non ut, quae in potestate nostra non sunt, ea corrigamus; sed ut majorum stultitiam deploremus, et nostrae conditionis miseriam agnoscamus. Quid enim reliqui esse potest in servitutem deditis, nisi ut alienae stultitiae poenas luamus? et, ut leviores fiant, eas patientia leniamus; nec importune tumultuando iras eorum provocemus, quorum nec imperium rejicere, nec potestatem imminuere, nec vim et impotentiam effugere, possumus? Lex autem illa Regia, cui tu tantopere es inimicus, non est in Tyrannorum gratiam, ut tu videri vis, conficta: quippe quae a Justiniano Principe iustissimo sit comprobata:

ta:

ta: apud quem adulatio tam aperta locum non fuisset habitura: nam in Principe stolido valet illud,

*Falsus honor juvat, et mendax infamia terret,
Quem, nisi mendosum et mendacem? —*

B. Fuit quidem Justinianus, ut praedicant historiae, vir magnus: etsi quidam in Belisarium fuisse crudeliter ingratum narrent. Sed fuerit ille, qualem tu eum fuisse existimas, meminisse tamen potes, ab illius aetatis fere equalibus traditum, Tribonianum, praecipuum inter illarum legumlatores, hominem fuisse longe nequissimum, et qui facile potuisset adduci, ut Principi quoque pessimo gratificaretur. Sed nec boni Principes ab hoc adulationis genere abhorrent. Nam,

*— et qui nolunt occidere quenquam,
Possunt volunt: —*

et

*— nihil est quod credere de se
Non possit, cum laudatur diis aequa potestas.*

Sed redeamus ad nostros Principes, ad quos tu ais hereditate, non suffragiis regnum pervenire. De nostris autem solis loquor. Nam, si ad externos digrediar, vereor ne longior quam institueramus fiat oratio.

M. Ita facias censeo. Res enim externae non magnopere ad praesentem disputationem pertinent.

B. Igitur, ut a primis ordiar initiis, illud satis convenit, Principes nobis ob virtutis opinionem delectos, qui caeteris imperarent.

M. Ita tradunt rerum nostrarum scriptores.

B. Nec minus illud constat, multos, qui crudeliter et flagitiose eum magistratum gesserunt, a civibus in jus vocatos; quosdam perpetuis carceribus damnatos; alios partim exilio, partim morte multatos: quorum cum vel filii vel propinqui in eorum locum assumerentur, nulla unquam quaestio

stio adversus interfectores decreta fuit. At qui bonos violassent Reges, nusquam gentium in eos severius vindicatum est. Et, quia longum esset singulos percensere, e postremis, quorum recentior est memoria, paucos proferam. Jacobi Primi caedem, cum puerum sex annorum haeredem reliquisset, adeo graviter nobilitas punivit, ut homines, clarissimis familiis natos, divitiis et clientelis primarios, novo et exquisito genere supplicii extinxerit. Contra, Jacobi Tertii, hominis flagitiosi et crudelis, mortem quis doluit, ne dicam ultus est? In filii vero ejus Jacobi Quarti morte, suspicio sceleris morte punita est. Neque pii erga bonos Reges tantum majores nostri fuerunt, sed in malos etiam lenes et misericordes. Nam Culenum, ad causam dicendam venientem, cum ex inimicis quidam in itinere occidisset, gravissimas ex
Ordinum

Ordinum sententia poenas dedit: et Euenum, perpetuis vinculis damnatum, cum itidem inimicus in carcere occidisset, itidem poenas dedit; et, cujus vitam nefariam omnes oderant, mortem per vim illatam, ceu parricidium, sunt persecuti.

M. Ego non tam quid interdum factum sit, quaero in praesentia, quam quo jure apud nos regnetur.

B. Igitur, ut eo redeamus, quemadmodum in primis Regibus, usque ad Kennethum Tertium, qui primis regnum in sua familia stabilivit, perspicuum est, quae fuerit potestas populi in Regibus creandis, et in ordinem redigendis; ita necesse est, ut is aut populo invito id fecerit, aut a persuaso impetraverit.

M. Negari non potest.

B. Porro, si vi coegit populum sibi parere, populus quoque, ubi primum suis viribus

ribus coeperit confidere, violentum illud imperium poterit excutere: cum a Regibus et populis recepta jura pronuncient, et natura clamat, quicquid per vim fiat, simili vi solvi posse.

M. Quid si populus, vel fraude circumventus, vel metu coactus, in servitutem sese dederit? quid causae praetendi potest, quin, in quod semel conventum est, in eo perpetuo maneat?

B. Si tu mecum ex convento agis, quid causae est, quin ego ex adverso eas causas ponam, cur pacta et conventa solvi possint? In primis autem, quae vi metusque causa fiunt, apud omnes civitates de iis certum jus est, e naturae fontibus haustum. Per fraudem etiam circumventis jura dant restitutionem in integrum, idque maxime in pupillis, eisque personis servandum putant, quas optimo jure esse volunt. Quis igitur

ccetus

coetus justius restitui, quam populus universus postulet? Cui cum sit injuria, ea non in unam aliquam civitatis partem, sed in omnia civilis corporis membra late permanat.

M. Scio in privatorum causis hoc jus usurpari, nec in ullos esse iniquum. Sed non est quod de hac re magnopere contendamus, cum illud sit longe credibilius, (quod ab historicis etiam traditur) id jus populi voluntate Regibus datum.

B. Credibile est etiam, non sine magna causa rem tantam fuisse impetratam.

M. Facile assentior.

B. Quam igitur causam potissimum fuisse arbitraris?

M. Quam aliam, nisi quae narratur? taedium ambitionis, tumultus, caedes, bella intestina, saepe cum interneccione alterius partis, semper cum utriusque maximo damno?

damno? Nam qui regnum obtinebant, quo id pacatius liberis relinquerent, fratres et fere proximum quemque extinguere conabantur: quemadmodum apud Turcas fieri audimus, et apud Phylarchos in nostris insulis et Hibernia fieri videmus.

B. Utris igitur istam contentionem putas magis fuisse perniciosam, populone an Principibus?

M. Regibus certe: cum populi major pars, secuta sui, Principum soleat spectare certamina, et semper victoribus in praedam cedat.

B. Principes igitur (ut videtur) sua potius causa, quam ex utilitate populi, in sua familia stabilem regni sedem constituere voluerunt.

M. Credibile est.

B. Ut autem rem, ad perpetuum honorem, opes et incolumitatem suae familiae
tantopere

tantopere pertinentem, impetrarent, verisimile est eos aliquid invicem de suo jure remisisse; et, ut facilius populi voluntatem et studium tenerent, et consensum impetrarent, aliquid ex adverso laxamenti dedisse.

M. Credo.

B. Illud certe mihi fateberis incredibile, ut, pro tanto beneficio Regibus impenso, pejore se jure esse paterentur, quam antea fuerant.

M. Incredible prorsus.

B. Neque Reges, si id noxium, et liberis suis et populo inutile, scissent futurum, tanta ambitione id petissent.

M. Nequaquam.

B. Finge ergo aliquem e media concione liberi populi libere Regem interrogare; Quid si cui Regum filius sit stolidus? quid
si

si infans? eosne nobis constitues rectores, qui seipsos regere non possunt?

M. Nihil opinor opus fuisse, ut hac exceptione uterentur, cum huic generi legibus sit prospectum.

B. Probe sane. Illud ergo videamus, si liberam legum potestatem Reges a populo impetrassent, num ea inutilis fuisset, eis praesertim qui familiae suae in posterum prospectum volebant.

M. Quamobrem vero inutilem futuram censebimus?

B. Quod nihil aequè ad diuturnitatem dominationis faciat, ac temperamentum illud imperii, cum et Regibus est honorificum, et populo moderatum et salutare. Habet humanus animus sublime quiddam et generosum natura insitum, ut nemini parere velit, nisi utiliter imperanti: neque quicquam est valentius ad continendam hu-

M

manam

manam societatem, quam beneficiorum vicissitudo: ideoque sapienter visus est Theopompus respondisse exprobranti uxori, “ Quod adjectis Ephoris vim imminuisset imperii, ac minus, quam acceperat, filiis reliquisset regnum: Tanto, inquit, firmitus.”

M. Quod de diuturnitate narras, video esse verissimum. Nam Scotorum et Cimbrorum regna longe omnium, quae in Europa sunt, antiquissima reor: neque alia re id mihi consecuti videntur, quam summi imperii moderatione: cum interim Francorum, Anglorum, Hispanorum regna toties ex aliis ad alias familias transierint. Sed nescio an Reges illi nostri tam sapientes fuerint, quam Theopompus.

B. Ut illi tam providi non fuerint, populumne putas tam stultum fuisse, ut occasionem tam opportunam oblatam negligere?

ret? aut timore adeo p̄culsum, aut sedu-
ctum blanditiis, ut se sponte in servitutem
daret?

M. Non fuit fortasse. Sed fuerit (quod
fieri potuit) adeo caecus, ut quod in rem
suam esset non viderit; aut, cum videret,
tam commodi sui negligens, ut contemse-
rit nonne merito suae stultitiae poenas luet?

B. Non est verisimile aliquid istorum fa-
ctum esse, cum, usque ad nostram aetatem,
contra observatum fuisse videamus. Nam,
praeterquam quod mali Reges, quoties ty-
rannidem in cives moliti sunt, semper co-
erciti fuerunt, etiam in antiquis familiis ve-
tusti moris quaedam vestigia adhuc rema-
nent. Scoti enim prisci, ad nostram usque
aetatem, suos eligunt Phylarchos, et electis
concilium seniorum adhibent: cui concilio
qui non parent, honore privantur. Quod
igitur in partibus adhuc summa diligentia

servatur, in omnium salute negligenter? et qui in beneficii loco habiturus erat regnum legitimum, ei se sponte in servitutem traderent? et libertatem virtute partam, armis defensam, tot seculis non interpellatam, eam sine vi, sine bello, nec expectanti condonarent? Istam enim potestatem Regibus nostris nunquam fuisse, praeter supplicia male administrati regni toties expectita, Joannis Ballioli calamitas ostendit: qui fere CC. LX. abhinc anno a nobilitate rejectus est, quod se regnumque suum Eduardi Angli imperio subjecisset; inque locum ejus Robertus Primus est successus. Ostendit id etiam perpetuus ille mos a primis usque temporibus continuatus.

M. Quem tu morem dicis?

B. Reges nostri, cum publice inaugurantur, populo universo sancte promittunt, se leges et majorum ritus veteraque instituta serva-

servaturos: eoque jure, quod a majoribus acceperunt, usuros. Ostendit totus ille caeremoniarum ordo, primique Regum adventus in singula oppida. E quibus omnibus facile intelligi potest, qualem a majoribus acceperint potestatem: non aliam videlicet, quam qui suffragiis electi in leges jurant. Hanc regnandi conditionem Davidi et posteris ejus Deus proposuit: tamdiu eos regnatos promittit, quamdiu illi legibus ab eo datis parerent. Haec quidem faciunt, ut verisimile sit, non immensam, sed intra certos terminos constrictam, et finitam, potestatem Reges nostros a majoribus accepisse. Accessit praeterea longi temporis confirmatio, et perpetui juris a populo usurpatio, nullo unquam decreto publico re-
prehensa.

M. Sed vereor ut a Regibus facile possit impetrari, ut, ista verisimilitudine abdu-

cti, in has leges, utcunque juratas, aut a populis usurpatas, concedant.

B. Ego quoque credo non minus esse difficile, ut populo persuadeamus, ut jure a majoribus accepto, tot seculorum usu probato, uno perpetuo tenore usurpato, decedat. Neque puto necesse conjecturis persequi quid sit facturus, cum videam quid fecerit. Quod si utriusque obstinata pertinacia res ad arma veniat, victor quidem quod volet jus victo dabit; sed tamdiu dabit, donec qui in certamine erit inferior, arma recollectis viribus resumet: quibus in contentionibus, cum populi perniciem semper, sed cum exitio Regum fere, decertari solet. Ex hoc enim fonte omnes omnium regnorum interitus promanant.

M. Ita fieri necesse est.

B. Haec ego altius fortasse, quam opus erat, repetivi: ut perspicue intelligeres vetus
tus

tus regnandi apud nos jus quale fuerit. Nam si summo jure tecum egissem, multo breviori compendio quo volebam pervenire potuissem.

M. Quanquam mihi jam propemodum fatisfeceris, tamen et istud quale sit libenter ex te audiam.

B. Hoc igitur primum mihi velim respondeas, probesne definitionem legis a jureconsultis positam, qui legem esse ajunt, “ quod populus scivit, ab eo rogatus cui “ rogandi jus est?”

M. Probo equidem.

B. Consensimus autem legum vitiis deprehensis, ab eisdem earum latoribus eas vel corrigi vel abrogari posse.

M. Consensimus.

B. Illud autem, opinor, vides, qui nascuntur nobis Reges, eos et legibus et populi suffragio creari, non minus quam quos
ab

ab initio diximus electos: et adversus non modo vim et fraudem, sed negligentiam quoque in legibus accipiendis, non defutura populo legum latori remedia.

M. Video plane.

B. Id modo interesse, quod lex de nostris Regibus ante aliquot secula sit lata: regnum vero cum initur, non ferri nova, sed vetus lex approbari, solet. Apud eos vero, qui singulis Regibus eligendis habent comitia, simul lex ferri, Rex fieri et probari, regnum iniri, solet.

M. Sic est.

B. Nunc ab initio, si videtur, quid inter nos convenerit, breviter colligamus: ut si quid temere sit probatum, sit et poenitentiae locus.

M. Placet.

B. Primum omnium, visum est nobis Regem populi causa creari, neque bono Rege

Rege quidquam praestantius divinitus nobis dari, neque malo pestilentius.

M. Recte.

B. Malum etiam Regem diximus vocari Tyrannum.

M. Diximus.

B. Et quia non est tanta bonorum copia, ut semper probi suppetant, quos eligamus; nec tanta nascendi felicitas, ut fors illa semper bonos offerat: si non quales optaremus, at quales vel consensus approbavit, vel casus obtulit, pro Regibus habemus. Ea autem, quae est vel in eligendis novis, vel in oblatis forte nascendi approbandis, alea, in causa fuit, ut leges cuperemus, quae Regibus imperii modum facerent. Eae autem leges nihil aliud esse debent, nisi expressa (quatenus assequi possumus) boni Principis imago.

M. Id quoque sumus confessi.

B. Jam

B. Jam restat, opinor, ut de poena Tyrannorum differamus.

M. Id unum mihi reliquum videtur.

B. Igitur, si Rex omnia legum vincula perfringat, planeque hostem publicum se gerat, quid hic faciendum censes?

M. Haereo profecto. Nam, etsi rationes a te expositae videantur convincere, nullam nobis esse cum eo Rege societatem, tamen diuturnae consuetudinis tanta vis est, ut apud me legis vigorem obtineat. Ea adeo pertinaciter in animis hominum haeret, ut, si quem aliquando invexerit errorum, eum tolerare praestet, quam, dum morbum, assuetudine lenem, curare contendimus, totius corporis statum labefactare. Ea enim quorundam morborum est natura, ut dolorem, quem afferunt, praestet perferre, quam ancipitia remedia quaerere: in quibus experiundis, ut caetera succedant, ita tamen

acres

acres dolores in medicando afferunt, ut ipso morbo morbi cura sit perniciosior. Deinde, quod me magis movet, video istam, quam tu vocas tyrannidem, divino confirmatum oraculo: et, quod tu velut legum interitum exsecraris, Deus legem regni vocat. Ejus loci me magis movet auctoritas, quam omnia Philosophorum argumenta. Inde me nisi explicaveris, non erunt apud me tanti hominum commenta, ut non confestim ad hostes deficiam.

B. In communi, ut video, errore versaris, eoque gravissimo, qui tyrannidem tyrannide confirmare coneris. Quanta enim sit consuetudinis tyrannis, in animis hominum ubi altius radices egit, et nimium saepe hoc seculo sumus experti, et historiae scriptor vetustus Herodotus vetusto nos monet exemplo. Sed mihi veteribus exemplis non est opus, tete ipse consule. Cogi-

ta

ta tecum, quot sint res, nec hae exiguae, in quibus, rationem secutus, ab inveterata tot seculis consuetudine desciveris: ut jam domesticis experimentis didicisse potueris, nullam magis periculis esse plenam, quam sit ista, quam nos sequi jubent, via publica. Eam te jubeo diligenter circumspicere: quot ruinas, quantas strages in ea videbis? Sed si ipsa (quod dicitur) luce clarius est, non est quod in re perspicua vel probando vel illustranda diutius immorer. Quod autem ad eum attinet locum, quem ex historia Regum magis significas, quam explicas, vide quaeso, ne quae in Tyrannorum vita Dominus execratur, tu Regibus ab eo concessa putes. Id ne fiat, primum te jubeo expendere, quid populus a Domino petierit: deinde, quas novae petitionis causas habuerit: postremo, quid populo Dominus responderit. Primum, Regem petunt. At qualem?

qualem? legitimum? At habebant. Erat enim Samuel eis a Domino, penes quem jus praeficiendi erat, datus: jus eis legitime ex legum divinarum praescripto multos annos dixerat. At filii ejus, cum jus eo seniore dicerent, multa flagitiose faciebant, et adversus leges judicabant. Nondum video causam, cur status publici mutationem, sed emendationem potius, exposcerent, aut certe a Domino expectarent, ut qui non adeo pridem totam Heli familiam a stirpe evertit, ob causam prope similem. Quid igitur petunt? Regem, qualem vicinae gentes habebant, qui domi judex, foris imperator esset. Erant autem revera Tyranni. Nam, ut Asiae populi magis servili animo sunt, quam Europaei, ita Tyrannorum imperiis facilius parebant, neque usquam, quod sciam, ab historicis mentio fit legitimi Regis in Asia. Praeterea, Tyrannum, non Regem,

N

hic

hic describi, vel ex eo facile apparet, quod in Deuteronomio formulam eis ante praescripserat, non modo ab hac diversam, sed etiam plane adversam: ex qua formula Samuel caeterique judices tot annos jus dixerant: quem cum rejicerent, Dominus se rejectum ab eis conqueritur.

M. At non Tyrannum, sed Regem, Dominus eum ubique vocat.

B. Vocat quidem Regem: nam Domino peculiare est, quoties alloquitur populum, populari uti sermone. Itaque vocabulo utitur cum vulgo communi, sed ne quem ambiguus ejus usus deciperet, hic discrete exponit, quis esset ejus vocabuli usus apud gentes vicinas.

M. Ista ut vera sint, illa tamen Pauli propius nos urgent, qui pro salute Principum nos jubet orare: tantum abest ut detrectare imperium, multo minus detrahere de folio, detractosve

detrahtosve trucidare, permittat. At quos Principes commendat ille nostris precibus? omnium, qui unquam fuerunt, crudelissimos, Tiberios, Caligulas, Claudios, Neronos: nam iis fere aequales sunt Pauli Epistolae.

B. Quod auctoritatis tantum in Paulo esse statuas, ut apud te omnium Philosophorum et jureconsultorum scriptis una ejus sententia praeponderet, recte mihi facere videris. Sed vide ut satis ejus sententias expenderis: non enim verba solum examinare oportet, sed quibus temporibus, ad quos, et cur scripserit. Primum igitur videamus, quid Paulus scripserit. Scribit enim ad Titum, * “ Admone, Principibus
“ et potestatibus subditos dicto obedire, ad
“ omne opus bonum paratos esse.” Vides, opinor, quos hic parendi constituat fines. Idem ad Timotheum † scribit, “ Ut ore-

N 2

“ mus

* Cap. iii.

† Cap. ii.

“ mus pro omnibus, etiam pro Regibus, et
“ caeteris magistratibus; ut, inquit, tran-
“ quillam vitam agamus in omni pietate et
“ castitate.” Vides et hic quem orandi fi-
nem statuatur: nempe non salutem Regum,
sed Ecclesiae tranquillitatem: ex quo non
erit difficile orationis quoque formam con-
cipere. In Epist. autem ad Rom. Regem
etiam definit prope ad dialecticam subtilita-
tem: “ Esse enim, ait, ministrum, cui gla-
“ dius a Deo sit traditus, ut malos puniat,
“ ac bonos foveat et subleuet. Non enim
“ de Tyranno, inquit Chrysostomus, haec
“ a Paulo scribuntur, sed de vero et legi-
“ timo magistratu, qui veri Dei vices in ter-
“ ris gerit: cui qui resistit, certe Dei ordi-
“ nationi resistit.” Sed nec statim, si pro
malis Principibus est orandum, hinc colli-
gere debemus, eorum vitia non esse punien-
da; non magis certe quam latronum, pro
quibus

quibus etiam orare jubemur: nec si bono Principi parendum est, ideo malo non erit resistendum. Quod si etiam causam, quae Paulum ad haec scribenda impulerit, respicias, vide ne vehementer hic locus contra te faciat. Scripsit enim haec, ut quorundam temeritatem castigaret, qui negabant imperia magistratuum Christianis esse necessaria. Nam, cum potestas magistratuum adversus malos sit comparata, ut omnes aequo jure viveremus, et exemplum justitiae divinae inter homines remaneret, nullum ejus usum esse contendebant, inter homines adeo a vitiorum contagio alienos, ut ipsi sibi lex essent. Non igitur hic Paulus de iis, qui magistratum gerunt, agit, sed de ipso magistratu, hoc est, de functione et officio eorum, qui aliis praesunt: nec de uno aut altero genere magistratus, sed de omni legitimi magistratus forma: nec ei contentio

est cum eis, qui malos magistratus coercendos putant, sed cum hominibus omne magistratus imperium detrectantibus: qui libertatem Christianam absurde interpretantes, affirmabant indignum esse, ut qui a Dei Filio essent emancipati, a Dei Spiritu regerentur, sub ullius hominis potestate essent. Eorum errorem Paulus ut refelleret, ostendit magistratum rem esse non modo bonam, sed etiam sacram, nempe Dei ordinationem; et ad id institutum, ut hominum coetus et civitates ita continerentur, ut et Dei beneficia in se agnoscerent, et alii ab aliis injuriam abstinerent. Qui in honore constituti essent, Deus legum suarum jussit esse custodes.

Quod si leges (ut sunt) bonas esse fateamur, et custodes earum honore dignos, et custodum munus rem bonam et utilem fateri cogemur. At terribilis est magistratus:
quibus

quibus tandem? bonisne, an malis? Bonis terrori non est, ut qui ab injuria eos tueatur: sin malis est terrori, nihil ad te, qui Spiritu Dei regeris. Quid ergo mihi opus, ut magistratui sim subiectus, inquires, si Domini sum libertus? Imo, ut te Domini libertum probes, pare ejus legibus: Spiritus enim Domini, a quo te regi jactas, idem et legum est lator, et magistratuum probator, et parendi magistratibus auctor. Igitur et in hac parte facile inter nos conveniet, magistratu in optimis etiam civitatibus opus esse, eumque omni honoris genere prosequendum. Quod si quis contra sentiat, eum insanum, intestabilem, atque omni supplicio dignum, existimamus: repugnant enim aperte Dei voluntati per Scripturas nobis revelatae. Quod autem ad Caligulam, Neronem, Domitianum, et reliquos ejus generis Tyrannos, attinet, cur violati juris divini

divini et humani poenae non debeant exigi, nihil hic apud Paulum habes, qui de ipsa magistratum potestate, non de malis, male potestatem eam gerentibus, differat. Nec, si ad Pauli regulam id genus Tyrannorum examines, omnino magistratus erunt. Quod si quis contendat, malos etiam Principes esse a Deo ordinatos, vide ne captiosa sit haec oratio. Deus enim, ut malo nodo malum (quod ajunt) cuneum adhiberet, malum hominem malis puniendis interim praeficit: sed humanae malitiae Deum auctorem esse, nemo sanus audebit affirmare: quemadmodum animadvertendi in malos eundem esse auctorem nemo ignorat. Magistratus quoque bonus fere malum hominem eligit, qui sit carnifex in poenas noxiorum repetendis. Hunc quidem carnificem etsi magistratus ad id munus assumit, non protinus ei impunitas omnium scelerum tribuitur;

tur; nec superiorem esse vult, quam ut legibus interrogari possit.

Non commorabor diutius in hac similitudine, ne adulescentes aulici parum honorifice me de magistratu summo loqui clament. Sed utcunque clamabunt, certe illud negare non possunt, carnificis functionem partem esse muneris publici, ac fortasse etiam Regii, vel ipsorum Regum testimonio: qui, quoties aliquis e ministris publicis violatur, se suamque maiestatem atque corpus violari querantur. Poena autem sceleratorum, ut si quid aliud, ad munus Regium spectat. Quid praefecti urbium? quid castrorum? quid Praetores? quid ipsi Consules? Iisne etiam Paulus nos subditos esse iubet? an pro privatis habet? At ab omnibus non modo minoribus magistratibus, sed ab eis etiam, qui sunt Regibus aequales, ratio male obiti imperii solet exigi. Velim ergo, qui ex
Pauli

Pauli verbis tantam Regibus potestatem datam somniant, aut ostendant, ex eodem Paulo, solos Reges potestatis nomine hic accipiendos, ideoque solos legum poenis eximendos: aut si, cum potestates dicimus, intelligantur etiam alii magistratus, ab eodem auctore Deo in eundem usum instituti, illud quoque velim ostendant, ubi omnes magistratus legibus soluti, et a poenarum metu liberi pronuncientur; aut solis Regibus ista immunitas sit concessa, caeteris, qui in potestate constituti sunt, negata.

M. At potestatibus sublimioribus omnes vult esse subditos.

B. Jubet quidem: sed isto nomine potestatis necesse est ut et caeteros magistratus comprehendat, nisi forte Paulum credamus existimare, in civitatibus, quae Regio careant imperio nullam potestatem, sed plane ἀναρχίαν esse.

M. Istud

M. Istud ego neque credo, nec est verisimile: eoque magis in hac sum sententia, quod omnium hujus loci interpretum doctiorum consensus tecum facit, qui istam Pauli disputationem adversus eos institutam putant, qui omnes prorsus leges et magistratus nihil ad se pertinere contendebant.

B. Quid autem illud, quod nuper dixi? credisne Tyrannos illos omnium saevissimos ad Pauli formulam pertinere?

M. Imo: quid tu affers, cur id non credam? praesertim cum Hieremias tam sollicitè moneat Judaeos, idque divinitus, ut Regi Assyriorum pareant, nec ulla ratione imperium ejus rejiciant. Atque inde colligunt pari ratione caeteris quoque Tyrannis, quantumvis immanibus, esse parendum.

B. Ut prius ad id quod posterius a te positum est, respondeam, illud oportet animadvertas, Prophetam non jubere, ut omnibus

mnibus Tyrannis pareant Judaei, sed uni Assyriorum Regi. Quod si tu, ex eo quod uni singulariter jussum est, legis formulam colligere velis, primum, non ignoras, (docuit id te enim dialectica) quam absurde sis facturus: deinde, periculum tibi erit, ne paribus te armis oppugnatores tyrannidis aggrediantur. Nam, aut oportet ostendas, quid sit in hac re singulare, cur eam omnibus ubique imitandam proponas: aut, si id non potes, confitendum erit, ex aliis singularibus Dei mandatis, quicquid de uno aliquo sit jussum, id ad omnes ex aequo pertinere. Hoc si semel (quod tibi necesse erit) admiseris, statim tibi objicietur, Dei quoque jussu Achab occisum: praemium quoque divinitus interfectori et promissum et praestitum. Itaque, ubi tu eo refugies, omnibus Tyrannis ideo parendum, quia Deus per Prophetam jusserit populum suum uni Tyranno

Tyranno parere, statim tibi occinetur, omnes Tyrannos etiam a suis occidi debere, quia Achab jussu divino a copiarum suarum praefecto sit interfectus. Igitur te admo-
neo, ut firmitus aliquod propugnaculum Ty-
rannis e Scriptura pares; aut, ea in prae-
sentia relicta, ad Philosophorum scholam
revertaris.

M. De isto quidem cogitabo. Sed inte-
rim, unde sumus digressi, eo redeamus:
quid tandem e Scripturis profers, cur liceat
Tyrannos impune occidere?

B. Primum, id affero, quod, cum diser-
te praeceptum sit de scelere et sceleratis e
medio tollendis, sine ulla exceptione gradus
aut ordinis, nusquam tamen in sacris literis
Tyrannis, quam privatis, magis est cautum.
Deinde, quod definitio potestatis a Paulo
tradita ad Tyrannos nihil omnino pertineat,
quippe qui imperii vim accommodent, non

ad populi utilitatem, sed ad suas libidines explendas. Praeterea animadvertendum diligenter, quantum Paulus tribuerit Episcopis, quorum functionem miris et veris laudibus afficit, ut qui quodammodo Regibus compositi ex adverso respondent, quatenus materiae utrique substratae natura patitur. Sunt enim alteri internorum, alteri externorum morborum medici: neque tamen alteros ab alterorum imperio solutos et liberos esse voluit. Sed, quemadmodum Episcopi in civili communione vitae exercenda sunt Regibus subditi, ita et Reges Episcoporum spiritualibus admonitionibus parere debent. Horum autem Episcoporum, dico, cum tanta sit amplitudo et dignitas, eos neque lex ulla divina aut humana scelerum poenis eximit. Et, ut caeteros omittamus, Papa ipse, qui quasi Episcoporum Episcopus habetur, qui ita super Regum omnium

mnium fastigium assurgit, ut deus quispiam inter homines haberi velit, nec a suis quidem Canonistis, genere hominum ei additissimo, legum poenis eximitur. Nam, cum absurdum existimarent, deum (non enim dubitant hoc nomine eum appellare) hominum animadversioni esse obnoxium, et injustum putarent, maxima scelera et foedissima flagitia cuiquam impunita, fore rationem excogitarunt, qua et scelera plecterentur, et Papa tamen sacrosanctus et inviolatus haberetur. Aliud enim Papae, aliud ejus hominis, qui Papa esset, jus existimabant: et cum Papam, quem errare posse negant, legum cognitioni eximant, eum tamen hominem, qui est Papa, vitiis et vitiorum poenis obnoxium esse fatentur, neque magis differendi subtilitate, quam animadvertendi severitate, suam sententiam declararunt.

Longum esset explicare, qui Pontifices, five (ut eorum more loquar) qui homines, qui Pontificum personam gesserint, non modo vivi magistratum ejerare sint coacti, sed mortui etiam sepulchris eruti, et in Tiberim projecti sint. Sed, ut vetera omittam, Pauli Quarti memoria recens in animis adhuc haeret: in hunc odium publicum sua Roma novi generis decreto nuper testata est. Iram enim, cui ille erat ereptus, in propinquos, in statuas, in pictas ejus imagines, exercuit. Nec debet haec interpretatio subtilior tibi videri, qua potestatem ab eo, qui praeest, separamus, quam et Philosophia agnoscit, et veteres interpretes probant, nec vulgus illud ineruditum et a disputandi subtilitate alienum ignorat. Neque enim opifices sellularii in suae artis probrum factum accipiunt, si quis vel faber vel pistor ob latrocinium poenas luit; sed gaudent potius collegium

collegium suum facinorosis hominibus esse purgatum. Quod si quis contra sentiat, verendum reor, ne potius hominum poena, quibus conscientia scelerum est conjunctus, quam collegii infamia, dolere videatur. Neque Reges, opinor, si seorsum a facinorosis et adulatoribus consilia caperent, suamque magnitudinem non potius virtutum officiis, quam impunitate scelerum, metirentur, aegre ferrent Tyrannorum supplicia, aut ex eorum qualicunque interitu majestatem Regiam imminui existimarent: quin repurgatam potius a turpissimae labe foeditatis eam gauderent: praesertim cum latronibus vehementissime, idque optimo jure, soleant irasci, si qui Regium nomen suis maleficiis praetendunt.

M. Nec injuria certe. Sed, his jam omissis, velim ad caetera capita, quae a te proposita sunt, pergas.

B. Quae tandem capita dicis?

M. Nempe, quibus temporibus, et ad quos, Paulus ista scripserit. Aveo enim scire quid ista cognitio ad praesens argumentum faciat.

B. Mos hic quoque tibi geretur. Ac primum, ut de tempore agam, scripsit haec Paulus in ipsa nascentis Ecclesiae infantia, quibus temporibus non solum crimine vacare, sed injustas etiam criminandi causas quaerentibus locum maledicendi neminem dare oportebat. Deinde, ad homines scripsit, e diversis gentibus, atque adeo e toto Romani imperii corpore, in unum coetum collectos. In iis autem pauci erant opibus insignes: qui magistratum gererent, aut gessissent, prope nemo: qui inter cives censerentur, non adeo multi, et hi fere inquilini, aut etiam magna ex parte libertinae conditionis: caeteri fere opifices et servi.

In

In his non deerant, qui libertatem Christianam latius protenderent, quam Evangelii simplicitas pateretur. Haec igitur multitudo e promiscua plebis turba, quae magno labore tenuem victum quaerebat, non tam sollicita esse debebat de reipublicae statu, de imperii maiestate, de Regum vita et officiis, quam de tranquillitate publica et otio domestico: neque iure amplius sibi vindicare poterat, quam ut sub imperii qualiscunque umbra lateret. Ea, si quam publicae administrationis partem capeffere tentasset, non modo stulta, sed insana prorsus existimari debebat: nedum e latebris suis prodiret, et rerum gubernacula tenentibus negotium facesseret. Compescenda etiam erit luxuries immatura, Christianae libertatis incommoda interpres. Quid igitur Paulus ad eos scribit? Nullum procul dubio novum praeceptum, sed illa tantum vulgata, ut cives
magistra-

magistratibus, servi dominis, viris uxores, parerent: neque existimarent jugum Domini, quamlibet leve, nos officiorum vinculis liberare: sed animo quam antea intentiore nos esse debere, ut per omnes officiorum gradus nihil omitteremus, quod ad hominum benevolentiam honestis artibus comparandum facere posset. Ita demum futurum, ut nomen Dei propter nos intergentes bene audiret, et gloria Evangelii latius propagaretur. Ad haec praestanda pace publica erat opus, cujus custodes erant Principes et magistratus, etsi mali.

Visne hujus rei manifestam ante oculos tibi ponam imaginem? Finge, ad Christianos, qui sub Turcis vivunt, aliquem e nostris doctoribus scribere, ad homines, inquam, re tenues, animo demissos, et inermes, et paucos, et ad omnem omnium injuriam expositos: quid, rogo, aliud consuleret,

leret, quam quod Paulus Ecclesiae quae tum Romae erat, quam quod Hieremias in Assyria exulantibus consulebat? illud autem certissimum est argumentum, quod Paulus eorum hominum, ad quos tum scribebat, non autem universorum civium, rationem habebat, quod, cum maritorum erga uxores, uxorum erga maritos, parentum in liberos, liberorum erga parentes, servorum in dominos, dominorum in servos, mutua diligenter persequatur officia, quod sit magistratus officium etsi scribat, non tamen eos nominatim (quemadmodum in superioribus ab eo factum est) compellat. Quam ob causam nulla eum ad Reges magistratusque alios dedisse praecepta putabimus? praesertim cum eorum libido multo magis esset legum vinculis constringenda, quam privatorum? quam aliam causam arbitremur, quam quod nulli tum essent in Ecclesia Reges

ges et magistratus ad quos scriberet? Finge Paulum his temporibus vivere, quibus non modo populus, sed Principes etiam Christianum nomen profitentur. Sit eodem tempore Princeps aliquis, qui non modo leges humanas, sed etiam divinas suae libidini censeat obnoxias esse debere: qui sua non modo decreta, sed etiam nutus, pro legibus haberi velit: qui, ut inquit ille in Evangelio, “Neque Deum timeat, neque reveretur homines:” qui Ecclesiarum proven- tus scurris et balatronibus, ne quid nequius dicam, dividat: qui sincerioris religionis cultores irrideat, et pro stolidis et insanis habeat: quid de his Paulus ad Ecclesiam scriberet? Si sibi consentire volet, eum se pro magistratu habiturum negabit: Christianis omnibus interdicit, ne convictu, ne colloquio, ne consuetudine ejus utantur, civilium legum poenas civibus relinquet: nec

praeter

praeter officium eos facere existimabit, si, cum quo lege divina nullum est ipsis commercium, eum ne suum esse Regem arbitrentur.

At non deerit ex aulica servitute, qui, quando perfugium honestum non suppetet, eo impudentiae perveniant, ut dicat, Deum populis iratum Tyrannos immittere: quos velut ad poenas expetendas carnifices constituat. Quod ut verum fatear, tamen illud aequè verum est, Deum plerumque de plebe infima homines tenues et prope ignotos excitare tyrannicae superbiae et impotentiae ultores. Deus enim (uti ante dictum est) malum e medio tolli jubet: neque ordinem, aut sexum, aut conditionem, ac ne hominem quidem, excipit. Neque enim acceptiores illi sunt Reges, quam mendici. Itaque vere asseverare possumus, Deum, omnium ex aequo patrem, cujus providentiam

tiam nihil latet, potentiae nihil resistet, nullum scelus impune relicturum. Porro, existet alius, qui poscet, e literis sacrationibus, exemplum Regis a civibus puniti: quod si proferre non possem, non protinus effectum erit, ut quod illic factum non legamus, id pro scelesto ac nefario confestim habeatur. Possum, apud multas nationes, plurimas ac saluberrimas recensere leges, quarum in sacris libris nullum est exemplum. Nam, ut omnium nationum consensus approbavit, ut quae lex jubet, iusta; quae vetat, injusta, habeantur, ita nulla unquam hominum memoria vetitum est, ut quod legibus non contineretur, id ne omnino fieret. Servitus enim ista nec unquam recepta est, nec rerum natura tam foecunda novorum exemplorum eam recipi patietur, ut quicquid lege aliqua iussum non sit, aut illustri exemplo proditum, pro
nefario

nefario et scelerato sit habendum. Itaque, si quis ex me requirat exemplum e sacrorum voluminum libris, ubi malorum Regum poena probetur, ego vicissim ab illo petam, ubi reprehendatur. Quod si nihil sine exemplo geri placet, quota civilium institutorum pars nobis restabit? quota item legum? Maxima enim earum pars non ex veteri exemplo est desumpta, sed adversus novas et sine exemplo fraudes sancita.

Sed jam plura quam necesse erat, exemplorum postulatoribus respondimus. Quod si Judaeorum Reges a civibus puniti non sunt, hi non magnopere ad nostrum institutum faciunt. Non enim ab initio a civibus creati, sed a Deo illis dati fuerunt. Itaque optimo jure, qui honoris eis erat auctor, idem et poenarum fuit exactor. Nos autem id contendimus, populum, a quo Reges nostri habent quicquid juris sibi vin-

P

dicant,

dicant, Regibus esse potentiores: jusque idem in eos habere multitudinem, quod illi in singulos e multitudine habent. Omnia aliarum gentium, quae sub legitimis Regibus degunt, jura nobiscum faciunt: omnes nationes, quae Regibus a se electis parent, hoc communiter sentiunt, quicquid juris alicui populus dederit, idem eum justis de causis posse reposcere. Hoc civitates omnes semper jus retinuerunt. Itaque Lentulus, quod cum Catilina de evertenda Republica conjurasset, se praetura coactus est abdicare, et Decemviri, legum Romanarum conditores, cum in summo magistratu essent, in ordinem sunt redacti: et Venetorum Duces aliquot, et Chilpericus Rex Francorum, depositis imperii insignibus, in monasteriis privati consenuerunt: et non adeo pridem, Christiernus Cimbrorum Rex post vicesimum fere annum, quam exutus est regno,

in

in custodia vitam finivit. Sed ne dictatura quidem (quod tyrannidis erat genus) non in populi potestate erat. Semperque id jus observatum est, ut beneficia publica male collocata repeti, et libertas (cui jura maxime favent) libertis ingratis adimi posset. Haec de exteris nationibus haecenus dicta sint, ne soli videamur jus novum adversus nostros Reges usurpasse. Quod autem ad nos proprie pertinet, res paucis verbis transigi poterat.

M. Quo pacto? hoc enim libens audire cupio.

B. Possem enumerare duodecim, aut etiam amplius, Reges, qui ob scelera et flagitia, aut in perpetuos carceres sunt damnati, aut exilio vel morte voluntaria justas scelerum poenas fugerunt. Sed, ne quis vetera et obsoleta me referre caussetur, si Culenos, Evenos et Ferchardos commemorem, e pa-

trum nostrorum memoria paucos proferam. Jacobum Tertium omnes Ordines jure caesum in conventu publico judicarunt, ob summam erga suos crudelitatem et flagitiosam turpitudinem: caveruntque in posterum, ne cuiquam eorum, qui coierunt, consenserunt, pecuniam operamve contulerunt, ea res fraudi esset. Quod igitur re gesta recte atque ordine factum judicarunt, non est dubium quin ad exemplum in posterum proponi voluerint: nihilo certe minus, quam L. Quinctius, qui Servilium Ahalam laudavit pro tribunali, quod Sp. Maelium, tergiversantem et renuentem in jus venire, in foro trucidavisset: nec civili sanguine pollutum, sed Tyranni caede nobilitatum, ille eum existimavit, et universa posterorum series affirmavit. Qui civis affectantis tyrannidem caedem probavit, quid putas eum de Tyranno, in civium bonis latrocinium, in sanguine

sanguine carnificinam, exercente, facturum fuisse? Quid nostri homines? nonne, qui facinus perpetratum sunt publico decreto impunitate prosecuti, de eo, si quando posterius acciderit, legem statuisse tibi videntur? Nihil enim ad summam interest, de eo quod factum est iudices, an de futuro statuas: utroque enim modo de facinoris genere, et auctoris poena vel praemio, iudicatur.

M. Ista fortasse apud nostros homines valebunt: foris autem nescio quomodo aliae gentes haec accepturae sint. Illis mihi satisfaciendum vides: non ut in iudicio de crimine, sed in publica luce de fama, nec mea, (qui a suspicione procul absum) sed civium meorum. Vereor enim, ne decreta, quibus te satis protectum putas, magis culpaturae sint exterae nationes, quam facinus ipsum plenum atrocitatis et invidiae. De

exemplis vero quae proposuisti, scis, ni fallor, quid pro cujusque ingenio et judicio in utramque partem dici soleat. Velim igitur, (quoniam caetera non tam ex hominum decretis, quam e naturae fontibus, mihi visus es expedisse) si quid habes, quod pro legis istius aequitate dicas, paucis exponas.

B. Et si hoc iniquum videri potest, pro lege, a primis usque temporibus regni Scottici, tot seculorum usu probata, populo necessaria, Regibus nec iniqua, nec parum honesta, nunc demum *παρὰ νόμους* accusata, causam dicere apud externos, tua tamen causa id experiar. Ac, tanquam cum illis ipsis, qui tibi negotium facessere volent, agerem, primum, illud rogo, quid est, quod hic reprehensione dignum arbitramini? causamne cur quaesita est, an legem ipsam? quaesita est enim ad coercendum injustas Regum libidines. Hoc qui damnat, eadem
opera

opera omnes omnium gentium leges damnet oportet, eandem enim ob causam omnes expetitae sunt. An legem ipsam reprehenditis, Regesque solvi legibus aequum existimatis? id quoque an expediat videamus. Ac populo quidem ut non expedire probem, non multis opus est verbis. Nam, si recte superiore sermone medico Regem comparavimus, ut non expedit populo, impunitatem quem velit occidendi medico permitti, ita nec publice est utile, in omnes promiscuam grassandi licentiam Regibus donari. Populo igitur, cujus est in legibus ferendis summa potestas non est quod succenseamus, si, quemadmodum Regem bonum sibi, ita Regi non optimo legem praeesse velit. Quod si Regi haec lex non sit utilis, videamus an agi cum populo debeat, ut aliquid de suo remittat jure, et de ea abroganda non in trinundinum, sed, more nostro,

nostro, in quadragesimum diem indicamus comitia. Interim, ut de eadem hic inter nos differamus, dic mihi, Qui insanum vinculis liberat, commodumne insanientis tibi respicere videtur.

M. Minime.

B. Quid, qui febre laboranti, ita ut non multum absit ab insania, frigidam assidue petenti det? eumne bene mereri de aegrotante putas?

M. At ego de sanis Regibus loquor. Et recte valentibus medicina, et sanis Regibus opus esse legibus nego. Tu vero Reges omnes malos videri vis, omnibus enim leges imponis.

B. Minime quidem omnes: sed nec universum populum existimo malum, et tamen lex universum una voce alloquitur. Eam autem vocem mali formidant; boni ad se nihil attinere putant. Ita nec Reges boni
quod

quod indignentur huic legi habent: et mali, si scaperent, legislatori gratiam haberent, qui, quod ipsis inutile futurum intelligebat, id ne eis liceret, statuit. Quod profecto facient, si ad sanitatem aliquando redibunt: non secus ac morbo levati medico gratias agunt, quem, quod aegrotantium cupiditatibus non obsequeretur, oderant. Sin in sua perseverent Reges insania, qui maxime eis obsequitur, is maxime judicandus est inimicus. In hoc genere sunt adulescentes, qui, dum eorum vitia blandiendo fovant, morbum augent, ac tandem una fere cum Regibus praecipites ruunt.

M. Negare certe non possum, quin tales Principes legum vinculis fuerint et sint constringendi. Nullum enim monstrum est violentius et magis pestiferum homine, ubi (ut in poetarum fabulis est) semel in beluam degeneraverit.

B. Hoc

B. Hoc tu multo magis dicas, si animad-
 verteris, quam multiplex animal sit homo,
 et quam e variis monstris compositum.
 Quam rem veteres poetae et acute pervide-
 runt, et eleganter expresserunt, cum Pro-
 methea tradunt in homine fingendo e sin-
 gulis animantibus aliquam particulam in
 eum contulisse. Omnium sigillatim referre
 naturas infinitum esset: certe duo monstra
 teterrima in homine perspicue apparent,
 ira et libido. At leges quid aliud agunt aut
 expetunt, quam ut haec monstra pareant ra-
 tioni? utque, rationi dum non obtempe-
 rant, ea suarum jussionum vinculis coerce-
 ant? Qui solvit igitur vinculis, sive Regem,
 seu quemvis alium, non unum ille homi-
 nem solvit, sed duo monstra longe crude-
 lissima adversus rationem immittit, et ad
 legum claustra perfringenda armat: ut recte
 ac vere mihi dixisse videatur Aristoteles,

“ Qui

“ Qui legi pareat, eum Deo et legi parere;
“ qui Regi, homini et belluae.”

M. Etsi haec satis concinne dici videantur, dupliciter a nobis erratum arbitror. Primum, quod postrema cum prioribus mihi non satis convenire videantur. Deinde, quod, ut caetera nobis constent, nihil mihi profectum adhuc videtur ad summam nostrae disputationis. Superius enim consensimus, eandem Regis et legis vocem esse debere: hic eum legibus facinus obnoxium. Hoc autem ut concedamus maxime verum esse, quid tandem hac conclusione promovimus? Quis enim Tyrannum e Rege factum in jus vocabit? Jus enim sine viribus vereor ut per se satis sit potens ad Regem sui muneris oblitum coercendum, aut invitum ad causae dictionem trahendum.

B. Vereor ut satis animadverteris, quae de Regia potestate sunt superius disputata.

Nam

Nam si animadvertisses, facile intellexisses, ista quae modo recitasti non esse inter se pugnancia. Id quo facilius accipias, primum mihi responde: Cum magistratus vel scriba praeit verba praeconi, nonne eadem est utriusque vox? praeconis, dico, et scribae?

M. Eadem prorsus.

B. Uter tibi major videtur?

M. Qui verba praeit.

B. Quid Rex edicti auctor?

M. Major utroque.

B. Ad hanc igitur imaginem componamus Regem, legem, et populum. Regis et legis eadem est vox. Uter auctoritatem habet ab altero? Rexne a lege, an lex a Rege?

M. Rex a lege.

B. Unde id colligis?

M. Quia non rex legi, sed lex Regi coercendo

ercendo quaesita est. Et a lege id ipsum habet, quod Rex est: nam absque ea Tyrannus est.

B. Lex igitur Rege potentior est, ac velut reatrix et moderatrix et cupiditatum et actionum ejus.

M. Id jam concessum est.

B. Quid? populi et legis nonne eadem vox est?

M. Eadem.

B. Uter potentior, populus an lex?

M. Universus, opinor, populus.

B. Cur id opinaris?

M. Est enim velut parens, certe auctor, legis, ut qui eam, ubi visum est, condere aut abrogare potest.

B. Igitur, cum lex sit Rege, populus lege potentior, videndum num sit, ad quem Regem in jus vocemus. Hoc item excutiamus, quae alterius caussa sunt instituta,

Q

nonne

nonne sunt minoris illis, quorum causa quaesita sunt?

M. Istud velim apertius.

B. Hac igitur sequere. Frenum non equi causa comparatum est?

M. Equi scilicet.

B. Quid ephippia, phalerae, calcaria?

M. Eadem causa.

B. Equus autem si nullus esset, nullus harum rerum foret usus.

M. Nullus.

B. Equus igitur omnibus his prestantior est.

M. Quidni?

B. Quid equus? in quem usum expetitur?

M. In plurimos; in primis autem ad victoriam bello parandum.

B. Pluris igitur victoriam equis, armis, caeterisque rebus quae in usum belli parantur, aestimamus.

M. Pluris

M. Pluris profecto.

B. In Rege creando quid potissimum spectarunt homines?

M. Populi, ut opinor, utilitatem.

B. Quod si nullus hominum coetus esset, Regibus non foret opus?

M. Nihil prorsus.

B. Populus igitur Rege praestantior.

M. Neesse est.

B. Si praestantior est, etiam et major. Rex igitur cum ad populi iudicium vocatur, minor ad maiorem in jus vocatur.

M. At enim quando sperabimus istam felicitatem, ut populus universus in id quod rectum est consentiat?

B. Id quidem vix est sperandum. Expectare certe necesse non est: alioqui neque lex ferri, nec magistratus creari posset: neque enim ulla fere lex satis aequa est omnibus: nec hominum fere quisquam est

ea populari gratia, ut neminem habeat aut inimicum aut invidum et obrectatorem. Id modo quaeritur, ut lex majori parti sit utilis, et de candidato major pars bene sentiant. Quod si major populi pars legem jubere et magistratum creare potest, quid vetat quo minus et ipse de magistratu judicare, et judices ei ferre queat? aut, si Tribuni plebis Romani, et Ephori Lacedaemonii, ad leniendam vim imperii sunt quaesiti, iniquumne cuiquam videri debet, si liber populus, aut simili aut etiam diversa ratione, in reprimenda tyrannidis acerbitate sibi prospexerit?

M. Hic ego propemodum videre videor, quid populus possit; quid autem velit, aut ferat, difficile est judicare. Major enim pars fere vetera et consueta requirit, a novitate abhorret: quod eo magis mirandum est, cum in cibis, vestitu, aedificiis, totoque

que supellectilis instrumento, tanta sit inconstantia.

B. Noli putare haec a me dicta esse, quod quicquam novi in hoc genere fieri velim, sed ut ostenderem id vetus fuisse, ut Rex apud iudices causam diceret: quod tu propemodum incredibile, nedum novum, credebas. Nam, ut omittam quoties id factum sit apud majores, uti ante a nobis aliqua ex parte dictum est, et tute ex historia facile colligere potes, audistine unquam, ab eis, qui de regno contenderent, itum esse ad arbitros?

M. Apud Persas quidem id factum aliquando audiui.

B. Et nostri scriptores idem a Grimo et Milcolumbo Secundo factum narrant. Sed, ne id genus cognitorum a litigantibus ipsorum consensu assumi solere causseris, ad iudices ordinarios veniamus.

M. Hic vereor ne propemodum idem facias, ac si quis in Oceano captandis balaneis tendat retia.

B. Quamobrem vero?

M. Quia omnis prehensio, coercitio, animadversio, potentioris est adversus inferiores. Regem vero ad quos judices adesse jubebis? Ad eosne, in quos ipsi summa judicandi est potestas? quos uno illo verbo, VETO, possit compescere?

B. Quid si major aliqua potestas reperitur, cui id juris sit in Reges, quod Regibus est in caeteros?

M. Audire istud cupio.

B. Hanc, si meministi, in populo diximus esse potestatem.

M. In universo quidem populo, aut in majore ejus parte. Illud etiam amplius tibi largior, in iis, in quos populus, aut major

jor pars populi, eam potestatem transmi-
ferit.

B. Bene facis, qui me isto labore leves.

M. Sed non ignoras, majorem multitu-
dinis partem, vel metu, vel praemiis, vel
spe largitionis et impunitatis, corrumpi, ut
sua commoda et voluptates, publicae utili-
tati, atque etiam incolumitati, praeferant:
qui autem iis rebus non moveantur, non
adeo multi sunt:

*Rari quippe boni: numero vix sunt totidem, quot
Thebarum portae, vel divitis ostia Nili.*

Omnis autem reliqua colluvies, sanguine et
rapinis sagineata, suam libertatem habet ve-
nalem, alienae invidet. Ut etiam eos prae-
teream, quibus malorum quoque Regum
nomen est sacrosanctum: omitto etiam il-
los, qui, etsi non ignorant quid liceat et
aequum sit, tamen honestis periculis quie-
tam inertiam praeferunt, et in eventus ex-
spectationem

speculationem animo suspensi sua consilia componunt; aut fortunam partium, non causam, sequuntur. Haec quanta sit futura multitudo vides.

B. Magna profecto: nec tamen maxima. Nam Tyrannorum injuriae ad multos, beneficia ad paucos pertinere possunt. Cupiditas enim vulgi inexplebilis, velut ignis adjecta materia vehementius accenditur: quod vero a multis aufertur per vim, paucorum magis alit famem, quam satiat libidinem. Deinde talium fere hominum fluxa est,

Et cum fortuna statque caditque fides.

Quod si etiam in sententia maxime perstarent, tamen in civium numero non essent habendi: violatores enim sunt humanae societatis, aut certe proditores: quod vitium si in Rege ferendum non est, multo minus in privato est tolerabile. Qui igitur cives habendi

habendi sunt? Qui legibus parent, societa-
tem hominum tuentur, qui labores omnes,
omnia pericula, malunt pro suorum salute
obire, quam in otio ab honestate sejuncto
per ignaviam consenescere, qui non prae-
sentes fructus, sed aeternitatis memoriam
ante oculos propositam habent. Quod si
quos timor et rerum suarum respectus a pe-
riculis revocat, tamen et facinoris preclari
splendor, et virtutis pulchritudo, animos
dejectos eriget: et qui auctores, qui duces
esse non audebunt, comites fieri non recu-
sabunt. Itaque, si cives non e numero, sed
dignitate, censeantur, non solum pars me-
lior, sed etiam major, pro libertate, pro
honesto, pro incolumitate, stabit. Quod
si etiam tota plebs dissentiat, nihil istud ad
praesentem disputationem facit: non enim
hic quid futurum sit, sed quid jure fieri
possit,

possit, quaerimus. Sed jam ad ordinaria judicia veniamus.

M. Istud jamdudum exspecto.

B. Si privatus quispiam praedium, aut agri sui partem, contra quam aequum est a Rege teneri contendat, quid hic privato faciendum censes? cedetne agro, quoniam Regi judicem ferre non poterit?

M. Minime. Sed non Regem, sed procuratorem ejus adesse jubebit.

B. Jam istud perfugium, quo tu uteris, quam vim habeat vide. Mea enim nihil refert, an ipse Rex aderit, an ejus procurator; utroque enim modo Regis periculo litigabitur: ei, non procuratori, ex eventu judicii damnum aut lucrum accedet. Ipse denique reus est, id est, is cujus res agitur. Nunc tu velim consideres, quam non modo sit absurdum, sed etiam iniquum, de praediolo, de luminibus, de stillicidiis, adversus

versus Regem iudicium dari; parricidii, veneficii, perduellionis, nullum esse iudicium: in minoribus rebus severitate juris uti, in maximis flagitiis summam licentiam et impunitatem permitti: ut plane verum esse videatur antiquum illud, “Leges aranearum telis esse persimiles, quae muscas detineant, animalia majora transmittant.” Neque iusta est illa quorundam querela et indignatio, qui dicunt, neque honestum nec aequum esse, ut de Rege ab inferioris ordinis homine pronuncietur, cum in lite de pecunia vel agro iam id videant receptum: et summi secundum Regem viri plerumque causam dicant apud iudices, neque divitiis, neque nobilitate, nec rebus gestis, pares; ac neque adeo multum supra vulgus eminentes, longeque maiore intervallo infra reos, quam supremi ordinis homines sint infra Reges. Nec ea tamen re

optimates

optimates illi ac viri primarii de sua dignitate quicquam detractum existimant. Quod si semel illud recipiamus, ut nemo apud judicem, nisi omnibus rebus superiorem, sisti possit, expectandum erit tenuioribus, donec Regi aut libeat, aut otium sit, ut de nobili reo cognoscat.

Quid, quod istorum querela non modo injusta sed etiam falsa est? Nemo enim, qui ad judicem venit, ad inferiorem venit: praesertim cum tantus honos a Deo ipso judicum ordini habeatur, ut eos non Reges modo, sed etiam Deos vocet, suamque, quoad fieri potest, dignitatem cum eis communicet. Itaque Pontifices illi Romani, qui Regibus pedes suos gratiose indulgebant osculandos, qui advenientibus ad se mulas suas obviam honoris causa mittebant, qui pedibus Imperatorum cervices conculcabant, in jus vocati parebant, a iudicibus

coacti

coacti se magistratu abdicabant. Joannes Viceſimus ſecundus e fuga retractus, etiam in carcerem conjeſtus, ac vix tandem pecunia liberatus, alium in ſuum locum ſurrogatum adoravit, atque illa adoratione judicum ſententiam approbavit. Quid Synodus Baſilienſis? nonne communi omnium Ordinum conſenſu ſtatuit atque ſanxit, Pontificem ſubjeſtum eſſe ſenatui ſacerdotum? Quibus autem rationibus, ut id facerent, patribus illis perſuaſum ſit, e conciliorum actis repetere poteſ. Reges igitur, qui Pontificum majeſtatem tanto ſupra ſe fatentur eminere, ut ſuae celfitudinis faſtigio omnibus eis obumbret, neſcio quomodo in eo ſuae dignitatis imminutionem poſitam cenſeant, quo Pontifex e tanto altiore folio deſcendere ſe non putavit indignum: ut videlicet cauſſam in conſilio Cardinalium diceret. Quid, quod falſa eſt eorum que-

R

rela,

rela, qui indignantur se ad inferioris tribunal fisti? Non enim in judiciis damnat et absolvit, nescio quis Titius, aut Sempronius, aut Stichus, sed lex ipsa: cui ut Reges parerent, honorificum judicarunt clarissimi Imperatores Theodosius et Valentinianus. Eorum verba, quoniam dignissima sunt omnium seculorum memoria, hic apponam. “ Digna (inquiunt) vox majestate regnantis, legibus se alligatum Principem fateri. Et revera imperio majus est submittere legibus principatum: et oraculo praesentis edicti, quod licere alii non patimur, indicamus.” Haec optimi Principes et senserunt et sanciverunt: neque pessimi eadem non vident. Nero enim in morem citharoedorum cultus, non modo gestus et motus eorum observasse dicitur, sed etiam, cum in judicium est ventum, inter spem timoremque sollicitus de victoria

victricia stetit: etfi enim se victorem declaratum iri fciret, tamen victoriam honefiorem fore exiftimabat, fi non adulatione iudicantium, fed legitimo certamine effet adeptus; legisque obfervationem non ad imminutionem auctoritatis, fed ad victorice splendorem facere opinabatur.

M. Non eft, ut video, tam inlolens tua oratio, quam initio putaram, cum Reges parere legibus volebas: nititur enim non tam Philofophorum, quam Regum, Imperatorum et conciliorum Ecclefie, auctoritate. Sed quod hic dicis non hominem fed legem eſſe quae iudicet, non fatiſ aſſequor.

B. Revoca paulum ſuperiora in memoriam. Nonne Regiſ et legis eandem eſſe vocem diximus?

M. Factum.

B. Quid ſcribae, et praeconis, cum legem pronunciat?

M. Eadem.

B. Quid judicis, cum legem decreto suo praetexit?

M. Eadem.

B. Uter vero ab utro auctoritatem habet, judexne a lege, an lex a iudice.

M. A lege iudex.

B. Vis igitur sententiae a lege est, sola vero verborum pronunciatio judicis.

M. Videtur.

B. Imo nihil certius: iudicum enim sententiae secundum legem pronunciatæ ratae sunt, secus rescinduntur.

M. Nihil verius.

B. Vides igitur, ex lege iudici, non e iudice legi, auctoritatem esse.

M. Video.

B. Nec pronunciantis humilitas dignitatem legis imminuit, sed legum dignitas, si-
ve

ve Rex, five judex, five praeco, eam pronunciet, semper est eadem.

M. Prorsus.

B. Lex igitur semel sancita primum vox est Regis, ac deinde aliorum.

M. Ita est.

B. Rex igitur cum a iudice damnatur, lege damnari videtur.

M. Plane.

B. Si a lege, igitur sua ipsius voce damnatur; siquidem eadem est legis et Regis vox.

M. Sua, ut videtur, non minus quam si literis sua manu scriptis teneatur.

B. Quid est ergo quod de iudice tantopere laboramus, cum Regis ipsius confessionem, hoc est, legem, teneamus? Quin et hoc inspiciamus, quod modo mihi venit in mentem; Rex cum in quavis causa pro iudice sedet, nonne omnes alias personas de-

ponere debet, fratris, patris, propinqui, amici, inimici? solamque judicis personam retinere?

M. Debet.

B. Ejusque unius meminisse personae quae actionis propria est?

M. Vellem istud magis perspicue diceres.

B. Adverte igitur: cum quis rem alienam clam involat, quid eum facere dicimus?

M. Furari, opinor.

B. Quod nomen ei damus ob hanc actionem?

M. Furis videlicet.

B. Quid aliena uxore qui utitur tanquam sua?

M. Moechari.

B. Quem eum vocabimus?

M. Moechum.

B. Quid, qui judicat?

M. Ju-

M. Judicem vocamus.

B. Caeteris quoque ad hunc modum, ab actionibus quas tum agunt, nomina recte dari possunt.

M. Possunt.

B. Rex igitur cum jus dicet, alios omnes personas exuet.

M. Exuet profecto: et eas maxime quae in judicando alteri litigantium officere possunt.

B. Quid, de quo judicatur? quod ei nomen ab actione dabimus?

M. Reum vocare possumus.

B. Et is nonne aequum est ut personas, quae iudicio possunt officere, exuat?

M. Certe is etiam, si quas alias personas, quam rei, gerat, eae tamen nihil ad iudicem pertinent: cum ne pauperis quidem in judicando Deus rationem haberi velit.

B. Igitur,

B. Igitur, si quis, qui pictor est, et grammaticus, judicio contendat de arte pingendi, adversus eum, qui pictor est, grammaticus vero non est, nihil ei grammaticae scientia hic prodesse debet?

M. Nihil.

B. Nec pingendi peritia, si ei de grammatica sit contentio?

M. Nihilo magis.

B. Igitur in judicio judex unum agnoscat nomen, criminis videlicet, de quo reum adversarius accusat.

M. Unum.

B. Quid si Rex fiat parricidii reus, nomen Regis an quicquam ad judicem attinet?

M. Nihil: sed parricidae tantum, non enim in controversiam de regno venit, sed de parricidio.

B. Quid, si duo parricidae in jus vocentur,

tur, alter Rex, alter pauper? nonne par cognitio iudicis erit de utroque?

M. Par: nec minus vere quam eleganter mihi dictum videtur a Lucano,

— — *Rheni mihi Caesar in undis*

Dux erat, hic socius. Facinus quos inquinat, aequat.

B. Vere profecto. Non igitur de Rege et paupere hic iudicabitur, sed de parricidis. Tum enim de Rege iudicaretur, si quaeretur de duobus uter esse debeat Rex: aut si in quaestionem veniat, Rexne sit Hiero an Tyrannus, aut si quid aliud in quaestionem veniat, quod proprie ad Regis functionem pertineat: veluti de pictore fit iudicium, cum quaeritur ecquid sciat artem pingendi.

M. Quid, si Rex sua sponte nolit, nec vi cogi possit, ut in jus veniat?

B. Haec ei causa cum omnibus facinorosis est communis, nullus enim aut latro
aut

aut veneficus ultro in jus veniet. Sed scis, opinor, quid lex permittat; furem nocturnum quovis modo, diurnum, si telo se defenderit, interficere. Quod si aliter, quam vi, in jus protrahi non possit, meministi quid tum fieri soleat. Latrones enim potentiores, quam ut jure cum eis agi possit, bello et armis persequimur. Nec alia fere bellorum omnium causa praetenditur inter nationes, populos et Reges, quam injuriae, de quibus, cum judicio non potest decerni, ferro cernitur.

M. Adversus hostes quidem ob istas causas bella geri solent: cum Regibus alia ratio est, quibus jurejurando sanctissimo interposito ad parendum sumus obstricti.

B. Obstricti quidem sumus: sed illi contra priores promittunt se ex aequo et bono jus dicturos.

M. Ita res habet.

B. Mutua

B. Mutua igitur Regi cum civibus est pactio.

M. Ita videtur.

B. Qui prior a conventis recedit, contraque quam pactus est facit, nonne is pacta et conventa solvit?

M. Solvit.

B. Soluta igitur vinculo, quod Regem cum populo continebat, quicquid juris ex pactione ad eum, qui pacta solvit pertinebat, id, reor, amittitur.

M. Amittitur.

B. Is etiam, cumquo erat conventum, aeque fit, atque ante stipulationem erat, liber.

M. Eodem plane jure, atque eadem libertate.

B. Rex autem si facit, quae sunt solvendae societati humanae, cujus continendae causa fuit creatus, quid eum vocamus?

M. Tyrannum, opinor.

B. Tyrannus autem non modo non justum

stum habet imperium in populum, sed etiam populi hostis est.

M. Hostis profecto.

B. Cum hoste, ob graves et intolerabiles injurias, est justum bellum.

M. Justum sane.

B. Quid in eo, quod cum totius humani generis hoste, hoc est, Tyranno, geritur?

M. Justissimum.

B. Bello autem cum hoste justa de causa semel suscepto, jus est non modo universo populo, sed singulis etiam, hostem interimere.

M. Fateor.

B. Quid Tyrannum hostem publicum, quocum omnibus bonis perpetuum est bellum? nonne singuli, e tota generis humani multitudine, jure omnes bellorum poenas ab eo expetere possunt?

M. Video nationes fere omnes in ea fuisse sententia. Nam et Thebe laudari solet,

let, quod maritum, et Timoleon, quod fratrem, et Cassius, quod filium interfece-
 rit; et Fulvius, quod filium ad Catilinam
 proficiscentem, et Brutus, quod filios et
 propinquos, cum reducendi Tyranni con-
 silia eos rescisset inisse, necaverit: et publice
 praemia erant tyrannicidis, et honores a
 a multis Graeciae civitatibus instituti: adeo
 (quod ante dictum est) nullum ne humani-
 tatis quidem vinculum cum Tyrannis esse
 existimabant. Sed quid singulorum assen-
 sum colligo, cum possum universi prope
 orbis testimonium proferre? Quis enim Do-
 mitium Corbulonem non graviter repre-
 hendit, quod adeo generis humani salutem
 neglexerit, ut Neronem, cum facile posset,
 imperio non dejecerit? Nec a Romanis mo-
 do est reprehensus, sed a Tyridate Persa-
 rum Rege, nihil minus metuente, quam ne
 id exemplum ad se aliquando pertineret.
 Sed nec pessimorum hominum animi, cru-

delitate efferati, ab hoc publico in Tyrannos odio ita sunt liberi, ut non aliquando invitis erumpat, et ad imaginem veri et honesti eos torpere et obstupescere cogat. C. Caligulae crudelissimi Tyranni pari crudelitate ministri cum caeso domino tumultuarentur, et caedis auctores ad supplicium deposcerent, subinde vociferantes, Quis Imperatorem occidisset? Valerius Asiaticus, homo consularis, e loco conspicuo; unde audiri et cerni posset, exclamavit, “ Uti-
“ nam ego eum occidissem!” Ad hanc vocem homines prope omnis humanitatis expertes velut attoniti, a tumultu cessarunt. Tanta enim vis est honesti, ut, levissima specie ejus animis oblata, impetus violenti conquiescant, et furor incitatus relanguescat, et rationis imperium amentia, velit, nolit, agnoscat. Neque isti, qui nunc coelum terrae clamoribus miscent, aliter sentiunt. Id autem vel hinc facile intelligimus, quod,
quae

quae nunc gesta reprehendunt, eadem, aut in speciem atrociora, e vetere historia cum recitantur, laudant et probant: ex eoque aperte demonstrant, se magis privatis affectionibus obsequi, quam publico aliquo damno commoveri. Sed quid certiorē testem quaerimus, quid Tyranni mereantur, ipsorum conscientia? Inde ille perpetuus ab omnibus, et potissimum a bonis, metus: et gladium, quem in alios districtum semper habent, suis cervicibus semper impendentem vident, et suo in alios odio aliorum in se animos metiuntur. Contra vero boni, neminem metuendo, saepe creant sibi periculum, dum non ex vitiosa hominum natura, sed e suo in alios merito, aliorum in se benevolentiam expendunt.

B. Verum igitur illud existimas, Tyrannos in saevissimarum belluarum numero habendos: tyrannicamque violentiam magis esse contra naturam, quam paupertatem,

quam morbos, quam mortem, caeteraque mala quae possunt hominibus sponte naturae accidere.

M. Equidem cum rationum momenta mecum expendo, non possum negare, quin ista vera sint, sed cum pericula et incommoda occurrunt, quae hanc sententiam subsequuntur, continuo velut injecto freno animus nescio quomodo labascit, et a recto illo nimium Stoico et severo ad utilitatem se inflectit, et prope deficit. Nam si cuivis Tyrannum occidere licebit, vide quantum ad nequitiam fenestram hominibus improbis aperias, quantum bonis periculum crees, malis licentiam permittas, omnibus omnium rerum perturbationem immittas! Quis enim, cum Regem bonum, aut certe non pessimum, occiderit, non istam honesti speciem suo sceleris praetendere poterit? aut si etiam quivis e civium bonorum numero, dignum omni supplicio Principem vel occidere frustra tentarit,

tarit, vel etiam cogitatum facinus peregerit, quantum omnium rerum confusionem sequi necesse est? dum et mali tumultuabuntur, indignati ducem sibi ereptum, nec omnes boni factum probabunt: nec qui probabunt, omnes auctorem libertatis adversus scelestam factionem defendent, et plerique obtentu honesto pacis suam segnitiam velabunt, aut potius virtutem alienam calumniabuntur, quam suam fatebuntur ignaviam? Haec profecto utilitatis privatae recordatio, et publicae causae desertae excusatio, et periculorum metus, animum plerisque si non frangit, certe debilitat, et tranquillitatem, etsi non certissimam, cogit incertae libertatis expectationi praeponere.

B. Tu si memoria teneas superiora, facile metus hic tuus discutietur. Diximus enim quasdam esse tyrannidas populi liberis suffragiis comprobatas, quas ob administrationis moderationem Regiis nominibus dig-

namur. Nemo, me auctore, non modo quenquam horum, sed nec eorum qui per vim vel fraudem dominatum sibi pepererunt, violabit, si modo civilis animi temperamentum in gubernando adhibuerint. Tales fuerunt apud Romanos Vespasianus, Titus, Pertinax; Alexander apud Graecos; Hiero Syracusis: qui licet vi et armis imperium pepererunt, tamen iustitia et aequitate meruerunt ut inter justos Reges censeantur. Praeterea ego in hoc genere quid fieri jure possit aut debeat explico, non ad rem suscipiendum exhortor. In illo enim satis est rei notatio, et dilucida explicatio: in hoc vero, et in suscipiendo consilio opus est, in aggrediendo prudentia, in efficiendo virtute. Haec, cum temporibus, personis, locis, caeterisque rei gerendae instrumentis, aut juventur, aut evertantur, si quis temere attentaverit, nihilo magis ejus erroris culpa ad me pertinet, quam medico, qui remedia morborum

morborum commode descripsit, ejus culpa est praestanda, qui alieno tempore ea aegrotantibus dederit.

M. Unum mihi adhuc ad absolvendum hanc disputationem deesse videtur: id si adjeceris, cumulatam abs te beneficium accepisse me existimabo: nempe, si quae sit Ecclesiae censura de Tyrannis ex te intelligam.

B. Eam cum voles ex Epist. priore Pauli ad Cor. tibi sumere licebit: ubi Apostolus vetat, “ Cum palam facinorosis aut flagitiosis
“ ullum convictus aut sermonis habere com-
“ mercium.” Id si inter Christianos observaretur, sceleratis, nisi resipiscerent, fame, frigore et nuditate pereundum esset.

M. Gravis profecto sententia: sed nescio an populus, qui tantum solet magistratibus ubique tribuere, sub hac formula Reges etiam complectendos credet.

B. Certe veteres Ecclesiastici scriptores ita ad unum Pauli sententiam intellexerunt,

Nam

Nam et Theodosium Imperatorem Ambrosius e coetu Christianorum exclusit, et Theodosius Episcopo paruit. Nec ullius, quod sciam, Episcopi factum antiquitas majoribus est laudibus prosecuta: nec ullius Imperatoris modestia magis est commendata. Ad rem autem quantum interest, an extra civitatem Christianam pellaris, an igni et aqua tibi interdicator? Magistratibus enim omnibus adversus eos, qui facere imperata recusant, hoc gravissimum est decretum: et illud Ecclesiasticorum. Utriusque autem imperii sprete poena mors est; sed alter corporis, alter totius hominis interitum denunciat. Igitur Ecclesia (quae multo leviora crimina morte punienda censet) quem vivum e coetu bonorum expellit, mortuum in coetum cacodaemonum relegat, non eum morte dignum existimabit?

Pro aequitate causae satis multa mihi dixisse videor: quae si exterorum quibusdam mi-

nus placeant, considerent, rogo, quam inique nobiscum agant. Nam, cum permultae per Europam sint nationes et magnae et opulenter, suaeque cuique leges, arroganter faciunt, qui formulam regnandi, quam ipsi habent, omnibus praescribunt. Helvetii rempublicam habent: Germania nomine imperii, regno legitimo utitur; civitates (ut audio) nonnullae per Germaniam optimatibus parent: Veneti dominatum ex his omnibus habent temperatum: Moscovia tyrannide gaudet. Nos regnum exiguum quidem, sed jam bis mille annos ab exterarum gentium imperio liberum, tenemus: Reges legitimos ab initio creavimus: leges et nobis et aliis aequas imposuimus: utiles fuisse temporis diuturnitas commonstrat: earum enim observatione magis, quam armis, adhuc hoc regnum stetit. Quae tandem iniquitas est haec, velle ut leges, quarum utilitatem tot seculis experti sumus, aut abrogemus, aut negligamus? aut quae est

ista

ista impudentia, ut qui suum imperium tueri vix possunt, alieni regni statum et ordinem labefactare conentur? Quid, quod nostra instituta non modo nobis, sed vicinis etiam, sunt utilia? Quid enim ad pacem cum finitimis retinendam utilius esse potest, quam Regum moderatio? Ex eorum enim immoderata libidine injusta bella temere plerumque suscipiuntur, scelerate geruntur, turpiter deponuntur. Quid porro inutilius ulli civitati, quam malae apud finitimos leges, quarum saepe contagio serpere latius solet? Aut cur nobis unis molesti sunt, cum tot circumcirca nationes aliis atque aliis legibus et institutis utantur; penitus eisdem, nullae? Aut cur nunc demum molesti sunt, cum novi nihil statuamus, sed in vetere jure perseveremus? cum nec soli, nec primi, nec nunc primum his institutis utamur? At non placent quibusdam nostrae leges. Fortasse nec suae. Non inquirimus curiose in aliorum instituta: nostra nobis

bis relinquant tot annorum experimento perspecta. Num eorum concilia turbamus? aut qua tandem in re illis molesti sumus?

At seditiosi estis, ajunt. Possem libere respondere; Quid ad illos? nostro periculo, nostro damno tumultuamur. Possem enumerare seditiones non paucas et civitatibus et regnis non inutiles. Non utar illa defensione. Nego ullam gentem minus esse seditiosam: nego ullam unquam in seditionibus fuisse moderatiorem. Inciderunt multae contentiones de legibus, de jure imperii, de regni administratione, sed semper summa rerum salva: nec certatum est, ut apud plerosque populos, cum plebis perniciē, neque Principum odio, sed amore patrio, studio legum tuendarum. Quoties nostra memoria steterunt in procinctu magnae ex adverso acies? quoties non modo sine vulnere, sed sine noxa, sine convicio, discessum est? quoties simultates privatas publica sedavit utilitas? quoties in-

testina

testina odia de hostium adventu rumor exstinxit? Nec in seditionibus tamen magis modesti, quam fortunati fuimus, cum semper fere quae parserat justior, eadem fuerit felicior: et velut civilia moderate exercuimus odia, ita utiliter consensimus in concordiam. Haec in praesentia occurrunt, quae sermones malevolorum compescere, pertinaciores refellere, aequioribus satisfacere posse viderentur. Quo autem jure apud alios regnetur, non putavi multum nostra interesse. Nostrum morem paucis recensui, sed pluribus, quam institueram tamen, aut quam res expetebat: quia tibi uni hunc laborem suscepi: qui si abs te comprobetur, satis habeo.

M. Mihi quidem, quod ad me attinet, abunde satisfecisti: quod si ego item aliis satisfacere potero, magnum ex hoc sermone fructum cepisse, et molestia maxima levatum esse me existimabo.

F I N I S.

REX STOICUS EX SENECA.

REGEM non faciunt opes,
Non vestis Tyriae color,
Non frontis nota regiae,
Non auro nitidae trabes.
Rex est, qui posuit metus,
Et diri mala pectoris:
Quem non ambitio impotens,
Et nunquam stabilis favor
Vulgi praecipitis movet.
Non quicquid fodit occidens;
Aut unda Tagus aurea
Claro devehit alveo:
Non quicquid Libycis terit
Fervens area messibus.
Quem non concutiet cadens
Obliqui via fulminis:
Non Eurus rapiens mare;
Aut saevo rapidus freto
Ventosi tumor Adriae.
Quem non lancea militis,
Non strictus domuit chalybs:
Qui tuto positus loco
Infra se videt omnia:

T

Occurrit.

Occurritque suo libens
Fato: nec queritur mori.
Reges conveniant licet,
Qui sparfos agitant Daas;
Qui rubri vada littoris,
Et gemmis mare lucidum
Late sanguineum tenent:
Aut qui Caspia fortibus
Recludunt juga Sarmatis.
Certet, Danubii vadum
Audet qui pedes ingredi;
Et quocunque loco jacent
Seres vellere nobiles;
Mens regnum bona possidet.
Nil ullis opus est equis;
Nil armis, et inertibus
Telis, quae procul ingerit
Parthus, cum simulat fugas:
Admotis nihil est opus
Urbes sternere machinis,
Longe saxa rotantibus.
Rex est, qui metuit nihil.
Rex est, qui cupiet nihil.
Hoc regnum sibi quisque dat.

IN

GEORGII BUCHANANI

Dialogum De Jure Regni apud Scotos, et Rerum Scotticarum Historiam

ab eodem conscriptam,

ANDREAE MELVINI

EPIGRAMMA.

*QUI Regi pia jura, et legum frena Tyranno,
Lege et naturae et numinis imposuit,
Ut regerent juste Reges, ut vincla Tyranni
Horrerent saevi, vel fera fata truces;
Nunc Reges miti ingenio, crudosque Tyrannos
Aeterna pingit doctius in tabula,
Ut laude exornet Reges, ut labe Tyrannos
Adspergat, late postera fama volans.
Quos aequo obstrinxit, nunc solvit legibus aevi:
Et facit aeternos, quos dedit ante neci.*

EJUSDEM AD REGEM.

*DUM tu, magne puer, patribus das jura vocatis,
Et populi pensas crimina lance pari;
Jura tibi, tuus ille Solon, tuus ille Lycurgus,
Quae recti e puris fontibus hausta dedit,
Nobilium Regum exemplis obsignat avitis,
Hic, ubi quid fugias, quidve sequaris, habes.*

Felix,

Felix, si fugias fugienda, sequenda sequaris!
Felix cum populo tuque patresque tuo.

EJUSDEM AD G. BUCHANANUM.

SI Regi placuisse est displicuisse Tyranno,
Cui, quicquid Regi displicet, usque placet:
Nunc odiis saevit tantum VIS EFFERA, quantum
Officio gestit, Rex, Buchananane, tuo.

A D E U N D E M.

QUI in Latium Solymam, in patriam Latium
omne tulisti,
Orbi infers patriae resque ducesque tuae.
Quo Solyma ac Latio major stat maximus orbis;
Hoc major tu te es, se quoque nunc patria.

A D E U N D E M.

MULTUM oro Phoebi numen, doctasque so-
rores,
Dent mihi, dem quae te carmina digna tibi.
At Phoebus nequicquam audit, mutaeque sorores:
Et concreta rigent mollia corda gelu.
Nil Phoebus sine te, sine te nil turba sororum:
Unus tu des te carmina digna tibi.

F I N I S.

U M.

:
antum

Latium

is ;

ue so-

bi.
res :

: